NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXII. ÉVFOLYAM. 1911. FEBR.–MÁRCIUS. II–III. FÜZET.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK JÖVŐJE.

Talán soha sem foglalkoztatta az emberiséget a jövő kérdése annyira, mint napjainkban. Nem is érünk rá a jelent élvezni, még kevésbé akad időnk elmerülni a multba, mindég csak a jövő száguldó szekéren rohanunk egy ismeretlen cél felé, melynek neve boldogság, lényege örök talány.

«De mama, ha Boszniába költözünk, mi lesz akkor az én jövőm!» — E szavakat hallottam nem régen egy tíz esztendős leányka szájából s megdöbbentem. Tehát oly kegyetlen ma a létért való küzdelem, hogy már a tíz éves gyermek is a jövőjéért aggódik? S mi tanítók, kik az ifjú nemzedék jövőjének alapvetői vagyunk, mi részben mégis olyan iskolának szenteljük erőnket, mely nem biztosítja a jövőt? Nem céltalan, felesleges munkát végzünk-e akkor?

Nem egyszer merült fel lelkemben ez a gondolat. De elnémította kételyeimet a tudat, hogy az igazi műveltségnek, tudásnak mindég hasznát lehet venni, sőt valódi értéke csak ennek van. — A mi iskoláink tehát, a felsőbb leányiskolák, nem végeznek kárba veszett munkát, ha szívben lélekben nemes és értelmesen gondolkozó nőket nevelnek. Igen ám, de ha egy ilyen eddig jólétben élő, művelt leány apja meghal s még a nagyságos úr után járó özvegyi nyugdíjból sem lehet az apróbb testvéreket tisztességesen fölnevelni, akkor mégis csak eszébe jut a legidősebb nővérnek, hogy műveltségét értékesíteni kellene, hogy édes anyjának anyagi gondjait könnyítse. Hiszen ő tanult idegen nyelveket, zenét, rajzot; tehetsége volt, tehát vitte is va amire; rajzait bámulták, játékát szívesen hallgatták. Néme-

tül, angolul, franciául folyékonyan beszél, mert szülei kicsiny korától fogva súlyt fektettek az idegen nyelvek gyakorlására. A felsőbb leányiskolai végbizonyítványa tiszta kitünő. Nem kell mást tennie, mint felkérni atyja egy régi barátját, vezesse el a kultuszminiszteriumba, ha ott látják, hogy ő mi mindent tanult, okvetlenül adnak neki állást. Hiszen ő most már komoly, meglett nő; azzá tette a sors sujtó keze. Régi szeretett tanítónőit s azok eljárását emlékezetében felújítva, oly szépen el tudná ő tanítani bármelyik iskola leánykáit, de különösen a felsőbb leányiskolába vágyódnék, hol jó modora, társadalmi routineja is követendő példája lenne a serdülő növendékeknek. Mindezt reszkető s mégis reményt kifejező hangon elmondja annak a bizalmat gerjesztő férfiúnak, kiről azt hallotta, hogy minden igaz bánat a szivéhez szól; akkor legboldogabb, ha segíthet a szenvedőkön. S ime! ez a férfiú, ki pedig édes atyját is nagyra becsülte — nem felel. Látszik, hogy meg van illetődve, gondolkodik, töpreng, végre még mindig habozva megszólal: «Igaza van, derék atyjának méltó leánya! nevelése, fellépése szinte arra prædestinálja, hogy felsőbb leányiskolai tanítónő legyen, állás is van üresedésben, hiszen idegen nyelvekre alkalmas erőt mindég nehéz találni — s én még sem nevezhetem ki önt mert — nincs oklevele!» — «Tehát megszerzem azt!»

«Igen, de ez sok évi fárasztó munkába kerül. Vagy érettségit kell tennie s utána elvégezni az egyetemet, vagy legalább elemi képesítőt kell tennie, hogy utána egy nyelvmesternői oklevelet szerezhessen.»

«De hiszen mi tanultunk annyit a felsőbb leányiskolában, mint néhány barátnőm az elemi képzőben, az idegen nyelveket pedig tudom, irodalmukat ismerem!»

«Ez nem elég. A törvény oklevélhez köti a kinevezést!»

«Tehát papiroshoz, üres formasághoz, mert hiszen a lényeggel — a tudással én rendelkezem! Ha ez nem elég, miért nem adtak akkor nekem kitünő végbizonyítványom helyett olyan papirost, melynek, ha az élet súlya rám nehezedik — hasznát vehetném!»

«Miért? miért! — Mert csak lassan, de biztosan hódít magának tért az intéző körökben is az a meggyőződés, hogy a létért való küzdelem újabb változtatásokat követel. Már a nőnevelés terén sem szabad csak ideális célokat követnünk; a műveltséggel együtt keresetképességet is kell a nőnek adnunk, ha nem akarunk több ilyen áldozatot nevelni, amilyen ön, szegény gyermekem!»

— Hasonló tapasztalatok érlelik meg a közönségben azt a nézetet, hogy a felsőbb leányiskola «Luxus-iskola.» — A középosztályhoz tartozó előrelátó családfő, ha csak teheti, nem járatja oda gyermekét, mert az ott töltött tanulmányi évek által joggal nem látja biztosítva gyermeke jövőjét. A név- és pénzarisztokrácia, aki számára pedig tulajdonképen szervezték ezt az iskolát, szintén nem látogatja, mert különösen a vidéki kis városokban nagyon sok oda nem való elemet is talál ott, akikkel az érintkezést elkerüli. Innét van a felsőbb leányiskolák néptelensége, a polgári iskolák túlzsufoltságával szemben, melyek, el kell ismernünk, rövidebb idő alatt s kevesebb anyagi áldozat árán közelebb hozzák növendékeiket az önállóságra vezető úthoz, mint mi.

Az elnéptelenedés ténye, az élet maga, a tapasztalat erejével győz meg tehát minket arról, hogy ha a felsőbb leányiskolák létjogosultságukat meg akarják tartani, változtatni kell azoknak irányán, szervezetén, a következő intézkedések által:

I. nyolc osztályúvá kell tenni a felsőbb leányiskolát,

II. szoros kapcsolatba kell hozni a polgári iskolával,

III. a végbizonyítvány jogosultságot kell hogy adjon a polgári tanítónőképzőbe és más szakiskolába való felvételre.*

Nyolc osztályúvá kell tenni a felsőbb leányiskolát, hogy tantervébe fel lehessen venni azokat a tantárgyakat, még pedig gyakorlatilag kezelve, melyek csakugyan a nő örök és soha el nem hanyagolható kötelességeire készítenek elő. Ilyenek: a gyer-

* IV. A végbizonyítvány adjon jogot *nevelőnői* állás betöltésére, vagy legalább nevelőnői képesítő vizsgálat letevésére. — Szerk.

meknevelés, a betegápolás, háztartási teendők — főzés, fehérnemü — ruhavarrás, jogi ismeretek. Sokkal fontosabbak ezek emberi és nemzeti szempontból, mint az eddig olyan nagyon kultivált idegen nyelvek.

Tanítsuk ezeket is, adjunk minél több és jobb alkalmat elsajátításukra, hiszen a nyelvtudás sok szegény embernek ad mindennapi kenyeret, sok módosnak nemes élvezetet, de tegyük fakultativvá legalább az V. osztálytól fogva az idegen nyelvet, mikor annyit már minden növendék megtanult, hogy az olvasmányaiban előforduló idegen szavakat helyesen tudja kiejteni. De azontúl csak azokat tanítsuk idegen nyelvre, kiknek erre tehetségük, hajlamuk, hazulról előképzettségük van. Ott már vagyunk, hogy zenére nem kényszerítjük azt, kinek nincs hallása, de idegen nyelvre ráfogunk boldog-boldogtalant, mintha attól függne üdvösségünk, hogy egynéhány rosszul ejtett szót, vagy helytelenül szerkesztett mondatot hibásan le tudjunk írni; mert többre a tehetségtelen növendék iskolai tanítás mellett úgy sem viheti.

Nyolc osztályúvá kell tenni a felsőbb leányiskolát már azért is, mert csak így lehet annak tantervét két-két négy évi cyklusra felosztani. Erre pedig azért van szükség, hogy a felsőbb leányiskolát minél szorosabb összefüggésbe hozhassuk a polgári iskolával. A négy alsó osztályban a két iskola tanterve legyen lehetőleg hasonló, hogy az átlépés egyik iskolából a másikba akadálytalanul megtörténhessék. Polgári iskola minden kisebb városban van. Miért ne folytathassa ennek elvégzése után a tudni vágyó leány tanulmányait a közelebbi nagyvárosban a felsőbb leányiskolában, ha szülői ezt az áldozatot meghozhatják érte? Ha a felsőbb leányiskolában az idegen nyelv fakultativ lesz, már a mostani tantervek mellett sem fog felmerülni semmi nehézség s a felsőbb leányiskola a polgári iskola legjobb elemeivel meggazdagodva és megerősödve fogja folytatni a következő négy évben azt a munkát, mely csakugyan az életnek nevel gyakorlati irányban s csakugyan magasabb műveltséget ad, miután növendékei a szükséges ismereteket rövid, de jól meg-

válogatott formában az első négy évfolyamban már megszerezték.

Ez a nyolc osztályú felsőbb leányiskola aztán joggal elmondhatja magáról, hogy eleget tett mindazoknak a követelményeknek, melyeket a társadalom az iskolához fűzhet, de csak akkor, ha az ezen tanulmányokról szóló bizonyítvány oly szakiskolák kapuit nyitja meg a növendékek előtt, melyekbe eddig csak azokat vették fel, kik vagy az elemi tanítónőképesítőt vagy az érettségi vizsgálatot tették le sikeresen. Egyenlő tanítási idő, még pedig: a polgári iskola négy osztálya és négy elemi tanítónőképzői tanfolyam (együttesen nyolcz év), a közép- és felsőbb leányiskola nyolc osztálya — az egyetem kivételével — egyenlően jogosítson a kenyérkeresetre, képesítő szakiskolákba való felvételre. Ez az igazság! Ilyen szakiskolák, a kereskedelmi akadémiák, melyekben a felsőbb leányiskolákban szerzett idegen nyelvi tudásának igen jó hasznát veheti a növendék; a vasuti-, posta- és távirótiszti (nem kezelői) rangra képesítő kurzus és last not least a polgári tanítónőképző.

Eddig csak azok vétettek fel a polgári tanítónőképzőbe, kik a polgári iskola négy osztálya után elvégezték az elemi tanítónőképző négy évfolyamát, vagy a felsőbb leányiskola hat osztálya után az elemi tanítónőképző harmadik, negyedik évfolyamát. A felsőbb leányiskolát végzett növendékre nézve ez a két év a tanítónőképzőben mindég nehéz küzdelmes idő. A pædagógiai tárgyak kivételével többnyire többet tud, mint új társai. Nyelveken jártasabb, többet olvasott, a természettudományokat, a történelmet behatóbban, alaposabban tanulta a mi tantervünk szerint, úgy, hogy e két év reá nézve többnyire ismétlést jelent, ami részben elbizakodottá, részben türelmetlenné teszi; ennélfogva a tanítónőképzőben nem szívesen látott elem, sőt néha ellenszenves. A pædagógiai tárgyakból viszont a képesítőre nehezebben készül, mert bár a felsőbb leányiskolában neveléstant is tanult, az elemi iskolai oktatás szempontjából felvett teoriák rá nézve többnyire ismeretlenek; ezt pótolni kell.

Szóval a felsőbb leányiskolát végzett növendék mostani tan-

tervünk mellett sem illik az elemi tanítónőképző keretébe; ha nyolc osztályú lesz iskolánk, éppenséggel feleslegessé lesz az ránézve. Az elemi iskola módszertanára, mint polgári iskolai tanítónőnek nem lesz szüksége. Hogy általános pædagógiai ismeretei legyenek, arról gondoskodni fog a hetedik, nyolcadik évfolyam tanterve a felsőbb leányiskolában is, miután a gyermeknevelésre való oktatás egyik feladatát képezi. Erre a lélektani és logikai alapra bátran építhet a polgári tanítónőképző pædagogusa. Ez a közvetlen átlépés a felsőbb leányiskolából a polgári tanítónőképzőbe végtelen előnyt jelentene a mi iskoláinkra nézve. Ez a jogosítás tenné őket elsősorban életképessé, de nem volna ártalmára sem az elemi sem a polgári tanítónőképzőnek. Az előbbit megszabadítaná attól az elemtől, melynek nem végcélja az elemi iskolában való tanítás s így minden erejét, idejét azoknak szentelhetné, kiket sorsuk majdan, mint tanítókat a nép közé visz, melyre annál több áldást hozhatnak, minél közelebb állanak hozzá.

A polgári tanítónőképző viszont, ha a felsőbb leányiskolai növendékek javát fogadja be, merem állítani, céljainak megfelelőbb anyagot kap, mint kapott eddig. A felsőbb leányiskola nyolc évi tanfolyammal sokkal egységesebb, alaposabb szélesebb hatáskörben mozgó munkát végezhet, mint az elemi tanítónőképző s polgári iskola külön-külön négy éven át. A felsőbb leányiskola látogatói többnyire a műveltebb középosztály gyermekei, tehát jobb családi nevelést is hoznak magukkal pályájukra, melyre a városokban elhelyezett polgári iskolákban nagyobb szükségük is van. Így tehát műveltebb s jobb modern anyagot kapna a polgári tanítónőképző, de tudásvágyának, eddigi viszonyainak megfelelőbb tanintézetet is találna a polgári tanítónőképzőben a mi növendékünk, ki a mi iskoláinkban uralkodó szellem által hozzá sokkal közelebb áll.

Ha elvégezte tanulmányait, az ily nevelésben részesült ifjú tanítónőt sorsa előreláthatólag nem egy kis faluba, de legalább egy kis városba fogja vezetni, hol mégis inkább élhet műveltségének, modorának, eddigi környezetének megfelelően; de más-

részt tudásának több hasznát is veheti iskolában és társadalomban egyaránt. Nem egy volt növendékemtől hallottam már, mily végtelen szellemi nélkülözést jelent rá nézve az a kis falu, mely működésének színhelye lett, miután a mi iskolánkban megismerte a magasabb műveltség nemes igényeit. Úgy nevelni a nemzet napszámosait, hogy nehéz munkájok közben legalább nekik megfelelő légkörben élhessenek, azt hiszem, szintén nem volna az utolsó szempont, mely szerint oktatásügyünket szervezni kellene.

Szervezni, szoros összefüggésbe kellene hozni mindent ami iskola. Ne csak az elemi oktatás történjék egységes tanterv szerint, de legalább 15 éves korig részesüljön fiú s leány, gazdag s szegény minden nemzet ifjusága ugyanabban a szellemi táplálékban. Ebben a korban is ráérnének még az arra hivatottak latint, görögöt tanulni, a többiek pedig több ésszel s belátással határoznának pályájuk, jövőjük felett, mint most tíz éves korukban. Ez a közös nevelés volna a leghatalmasabb tényező az osztályharc megfékezésére, az örök béke megteremtésére.

Most veszem észre, hová ragadott fantáziám! Pedig világboldogító eszmékkel nem akarnám eltéríteni türelmes olvasóimat attól, ami legközelebb áll a szívemhez s létjogosultságot kér a felsőbb leányiskolának — szellemi s anyagi önállóságot minden nőnek, hogy felemelkedve gyámoltalan helyzetéből, egyedül állva is hasznos tagja lehessen a társadalomnak; ha pedig sorsa a családi tűzhely őrévé teszi, éppen függetlenségének tudatában a teljes önzetlenségből fakadó szeretettel végezhesse azokat a kötelességeket, melyek osztályrésze lettek akkor, midőn nőnek született.

Fiume. *Stauffer Elma.*

A BRÜSSZELI KONGRESSZUS NAPLÓJA.

Forgatom a brüsszeli nemzetközi nevelésügyi kongresszusnak a nyolckötetes, terjedelmes jelentését * és meggyőződésemmé válik, hogy az itt-ott előfordulható nézeteltérések mellett is óriási lehet a hatása mindenütt mindenben. De egyszersmind azt is érzem, hogy közös emberi tárgyának és összehozó felfogásának megfelelően csak akkor történhet ez meg, ha nézetei terjednek, általánossá válnak; ha a népszerűsítő pedagógiai tanítás beviszi azokat a közérzésbe.

A terjesztést természetszerüleg megkönnyíti az, hogy korszakalkotóvá válhat ez a gyüjtemény nemcsak avval, ami benne új, vagy újszerű tartalom, hanem avval is, amilyen egyszerűen, világosan, meggyőzően fejez ki régibb tudományos igazságokat; amennyire alkalmas nyelve az elterjedésre; amennyire hivatott formája a kedvező körülmények megteremtésére!

A jelentés olvasását és a főbb pontok kiszemlélését nagyon megsegíti az egészet végigkísérő rend, áttekinthetőség. A nagy anyag ellenére is óvnak a figyelem szétszórásától, az összezavarodástól és a könnyű feledéstől a tárgyi csoportok a könyvek elején, a rövidre fogott tartalmi összefoglalások a cikkek bevezetésében és a végeredmények összegezései a tanulmányok, indítványok végén. Az összefoglalásokban és összegezésekben legtöbbször még az is különválik, ami inkább felhasználni való kész tanulság s ami inkább továbbmunkálásra serkentő, kutató kivánság.

* A legtöbb értekezés francia nyelvű, de az előadók nemzetisége szerint van benne angol, német és dán nyelvű cikk is.

Néhány olyan részletet emelek ki a terjedelmes jelentésből, ami a kutató és tanító pedagógia közt az összeköttetést és annak a módjait, tárgyait közelebbről megvilágítja s ami ezt nem annyira a szakirodalom útján óhajtja, mint inkább népszerű, de komoly irásokkal, ilyen összejövetelekkel, tanácskozásokkal.

Mindjárt *az első kötetben* — a tulajdonképeni gyermektanban — tiltakoznak a merev dogmák ellen. Tiltakoznak azok ellen, kik a különböző egyéniségekkel egyformán bánnak el, kik uniformizálnak, kik sablonos szisztémákat alkotnak, akik változást és kivételt nem ismernek, akik csupán a holt theoria, csupán a tanítási és nevelési szabályok szerint járnak el. Szóval elitélik az olyan eljárást, mely nem az előtte megnyilatkozó eleven tanitványi lélek szerint igazodik. Már itt hivatkoznak egy korábbi nemzetközi kongresszusra, melynek az az óhajtása, hogy a tanítókat már a preparandiákon szoktassák rá a gyerekek megfigyelésére; már itt sürgetik tanítók részére a pszichológiai, pedagógiai és módszertani ismeretek mellett az elméleti és gyakorlati gyermektani kurzusokat. Természetes, hogy sokszor már magával az ilyen megfigyeléssel és az ilyen gyermektannal önkénytelenül együttjár a szülőkkel való tájékozódó érintkezés és a tanitói elvek tájékoztató közlése; azután meg már magával evvel többé-kevésbbé együtt kell járnia az elvek önkényes hirdetésének és terjesztésének a gyermekek egész környezetében, tehát némileg az egész társadalomban!

Emellett akadnak, akik felszólalnak mind a fizikai mind a pszichológiai pedagógiai kísérletek érdekében; akik ez utóbbiak elterjedését még csak ezutánra remélik, de remélik főleg a közvélemény megnyerésétől; akik ezért is minden egyéni kísérleti sikerből általános okulást is szeretnének meríteni és adni; akik megszeretnék ezt tenni első sorban legalább tanítói körökben, ahonnét azután úgyis terjed tovább minden legfontosabb ismeret.

Még többet tesznek a tágabb körök bevonására azok, akik a szülők egyesületeiről nyilatkoznak. Mikor például elmondják róluk, hogy ezek megkivánják a jó, szűkebb rendező bizottságot; a hozzáértő, tekintélyes szolgálatkész elnököt; a rendes

üléseket, az előre megállapított programmot. Mikor felsorolják, hogy milyenféle tárgyakkal foglalkozhatnak rajtuk; hogy elővehetnek erre a célra írt, könnyen érthető, felolvasásra való értekezéseket, vagy egy-egy megfelelő cikket valami szemléből; hogy megvitathatnak olyan anonym kérdéseket, mint: hogyan kell bánni egy négyéves hazug gyermekkel, milyen korban foghatja fel a gyermek az engedelmességet, hogyan vívható ki gyors engedelmesség büntetés nélkül stb. Végül pedig ugyancsak említésre méltó ebben a körben az a kívánság, hogy minden gyermeki öngyilkosság után ankétot tartsanak; hogy ismerkedjenek meg ennek a szerencsétlenségnek az okaival és megelőzésének a lehetőségeivel. Ennek a kívánságnak a teljesítése a jó eszközök megtalálásánál is több tapintatot kíván; ez mindenekfelett nevelő arra a fantáziára, mely együttérez, mely a hozzátartozók fájdalmát a családi élet jogos, enyhítő csendjét kiméli!

A *második kötetben* — az általános kérdések és elvek könyvében — épen a népszerűsítés legigazibb, legtipikusabb fajtája kerül szóba. Szóba kerül a tudományok alkalmazása a földmívelő életére. Itt fordul elő Sir James híres idézete arról, hogy a városi nagyipar tudományos fejlődése jóval megelőzte a vidéki élet figyelembevételét; hogy mikor ezt az életet tekintetre méltatták, akkor arra a szenzációs felfedezésre jutottak, hogy a majorban — a gépek és az állatállományon kívül — ott a majoros is, akit segíteni, tanítani kell, mint munkást, mint embert, mint társadalmi lényt; hogy meglátták a földmívelő családját, feleségét is és behatóan kezdtek foglalkozni tudományos és pedagógiai szempontból a földmíves asszonnyal; hogy meggyőződtek róla, hogy nem egyhamar emelheti valami jobban egy ország általános jólétét, mint a női tanuló-körök; hogy tapasztalták, hogy milyen nagy anyagi és szellemi erő a városi és vidéki élet közeledése egymáshoz, hogy milyen nagy dolog előnyeik speciális szépségeik kölcsönös felhasználása, élvezése, egyesítése!

Majd ugyanebben a kötetben — több más szociális ügy tárgyalása közben — előfordul a szexuális kérdés, a szívügyek érintése is és ezekben annak a nézetnek a hangoztatása, hogy

az erről való bizalmas, szubjektív beszélgetés hozzátartozik a szülői, a családi körhöz, de csak idetartozik. Ezentúl nagy tartózkodást kiván azért is, mert másutt könnyen ok nélkül félreérthető.

A *harmadik kötet* a családi nevelésnek azt a szerepét teszi megfigyelés tárgyává, mely az iskolaköteles kor előtt jut ki neki s legfőkép azt demonstrálja, hogy milyen korán szoktatható, fejleszthető az ember; hogy milyen korán megindítható az intelligencia és a szellemi élet s hogy milyen nagy feladatok várnak itt az anyára meg a gyermekszobára. Különösen megható Miss Bernard Mole-nak, egy Nursery College főnökének a felszólalása. Ő azt fejtegeti, hogy ha már a fiatalság fejlődésére is fontos a családi tűzhely, méginkább az a kisdedre, aki egészen attól függ s hogy ha már a felnőtt is szenved az otthon szomorúságától, még inkább szenved attól a kis gyermek, akinek azonkívül se munka, se szórakozás nem köti le a figyelmét.

Azt a nagy súlyt, amit a gyermekhigiénára is vetnek, de amit a gyermekpszichologiának is tulajdonítanak, mi sem bizonyítja jobban a gyakorlati indítványokban, mint az a sok különböző kívánság, ami nemcsak a tanítónők és az óvónők, hanem a bonne-ok és a gyermek-lányok kiképzését és helyzetét is javítani igyekszik; ami mindenféle elméleti és pedagógiai tanításokat, bölcsődei foglalkozási gyakorlatokat sürget számukra; ami sürgeti ezt elszegődésük előtt is, de megfelelő szabad óvókkal az után is.

És minden családi nevelés meg tanítás emelésére legfontosabb az, vagy az olyanféle szisztéma, mely az Egyesült-Államokban, Baltimoreban uralkodik s melyet szülők és nevelők közösen fejlesztettek ki. Tulajdonképpen olyan gyermekeknek készült ez, akik egészségi vagy távolsági okokból nem járhatnak iskolába s akik mellett nincsenek szakképzett egyének. A laikus instruktor ugyanis beküldheti ide azoknak a könyveknek a jegyzékét, melyeket tanulója eddig tanult s azon munkák szemelvényeit, melyeket eddig végzett. Erre kap az intézettől először általános útmutatást a további haladás irányára, másodszor

minden héten hat napra beosztott kimerítő utasítást a részletes tanmenetre. A dolgozatokat is beküldik, az intézetben azokat is kijavítják s ugyanitt az év végén bizonyítványt is adnak. Az eredményekkel máris nagyon megvannak elégedve, csak a kiadásokat sokalják eddig és ezért szeretnék, ha az állam tudna módot olyan hézagpótló eljárásokra, melyek szegényebb embereknek is hozzáférhetők.

A *negyedik kötetben* már az iskola ideje került szóba. Természetesen, egyik kiinduló-elv az, hogy szülő és tanító összesegítsenek; hogy a szülő az, akinek fizikailag, szellemileg és erkölcsileg elő kell készítenie a gyermekeket az iskolára. Hathatósan felmerül olyanféle magyarázat is, hogy az iskola adja a theoriát, a szülői ház adja a praxist; vagyis hogy ez az utóbbi szolgál tanítás előtt és után jó példával az oktató kissé mindig elvont magyarázatokhoz; hogy ez ellenőrzi, ez erősíti jó szokássá, állandó természetté az ismeretközlés közben megindított helyes cselekvéseket; hogy ez vezeti az úgynevezett szabad, működvelő foglalkozásokat. Akadhat-e magyarázat, ami jobban utal a pedagógiai ismeretek terjedésének a fontosságára és ami után hatásosabb lehetne a «Parents National Educational Union» és a «Parents Reviero» felemlítése?!

De természetes, hogy a szülői házat illetőleg nemcsak közelfekvő erényeit felhasználják, hanem igyekeznek védekezni elég gyakori hátrányai ellen is. Teszem azt az angolok és az amerikaik felemlítik, hogy a felnőttek élete sokszor milyen nagyon izgalmas, gyors, sokzajú, változó, átmenetek nélküli, hogy sokszor ez mennyire kihat az egész otthon levegőjére és mennyire ellensége mindannak, amit a gyermeki lélek helyes fejlődése megkiván.

Ellentétet állít fel az angol felszólaló aközött a mult között, mely még az elemi iskolában is a szülői jog csorbítását látta és aközött a jelen között, mely el akar hárítani a szülői házról minden nevelői kötelezettséget. Reméli, hogy mindkettő múló korhullámzás; hogy az összeütközések alapos tanulmányozása, hogy a kibonyolítás erős vágya, keresése és előmoz-

dítása csakhamar eléri, hogy mindezt megnyugtató megegyezés kövesse.

Van, aki nagyon sokat vár a nevelési tanultság, a nevelési jóérzék fejlődésére a régi iskolatársak szövetkezeteitől, ha tanítónők is kezükbe veszik a vezetést és ha tanítási, nevelési, erkölcsi kérdések is szóba kerülnek az összejöveteleiken. Persze annak is akad azután szószólója, hogy a tanítónőknek több szabad órájuk legyen; legyen rá elég idejük, hogy mind a saját továbbképzésükkel, mind a társadalmi munkával behatóbban foglalkozhassanak!

Ennek az áttekintésnek a befejezéséül idézem még a jellem iskolai fejlesztésének a tárgyköréből és alkalmazom az élet tanítványaira is azt a mondást, hogy «van-e valami édesebb, többetérő, mint az, ha valaki sikeresen, szerencsésen érezhetően változtat az erkölcsi világán!? És ehhez hozzáteszem, hogy van-e egyhamar valami áldásosabb, boldogítóbb nőre és gyerekre, anyára és gyerekre, mintha jó viszonyban vannak egymással; hogy nem járul-e hozzá a pedagógia ennek a jó viszonynak az ápolásához, hogy nem érdemelne-e ez a tudomány még akkor is sok figyelmet, melegséget, szeretetet, ha más áldása nem volna is?!

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐI TANÍTÓKÉPZÉSÜNK.*

(Befejező közlemény.)

Sokat markol, de keveset fog a tanterv. Az egyszeri ember annyira túltömte arannyal a zsákját, hogy leroskadt alatta. Megeshetett ilyesféle egyre-másra hajdanában, amikor kisded korát élte az emberiség. De micsoda okosság ez a huszadik században, amikor józan életbölcseség a jelszavunk.

A tanterv gyökeres revizióját kérjük. Okvetlenül leszállítandó a tananyag, nemkülönben a tanórák száma. Utóbbi legföljebb heti 30-ra rúghat. Naponta 5 óra reggel 8-tól, déli egyig, ez elég.

Csodálatos dolog, hogy rendszerint balul üt ki a tanterv reviziója. Mintha átok fogná a jóravaló, becsületes szándékot. Könnyíteni akarnak és a vége az, hogy nehezítenek, rontanak. Azt hiszem, onnan van, hogy azt nézik örökké, melyik ismeretág hasznos és szükséges. Úgy mondják ezt tudományosan, hogy a történelmi fejlődés folyamán felgyült szellemi közkincseket kell az iskolának közvetítenie. De én Istenem! Hiszen annyira felhalmozódott már az enemű közkincs, hogy lehetetlenség valamennyi közvetítésére vállalkozni. Ha legalább a Spencer Herbert útmutatását követnők, mely szerint meg kell állapítani az egyes tudományágak sorrendjét belső értékök szerint, hogy melyik fontosabb, szükségesebb. Az volna a leghelyesebb, ha új alapelvre ültetnők tantervi politikánkat.

* Az első közlemény a januári füzetben van. Szerk.

Elvünk legyen, hogy csupán annyi anyagot szemeljünk ki, amennyit módszeresen és valósággal feldolgozhatunk úgy, hogy a jövő tanítónőinek vérévé váljék. Az anyag csökkenése csupán látszólagosan sülyesztené a képzőintézet színvonalát. Valójában pedig emelné. Mert a felszínességet alapos tudás váltaná fel.

Az angolok pl. kevesebbet tanulnak, de többet tudnak. Ők a többek között nem kívánják az egész világtörténelmet, sőt saját nemzeti történetök egy-egy szakával is megelégszenek, de gondot fordítanak a képző vidékének, illetve ama vidék történelmi ismeretére, melyen működni fog a tanítójelölt. Mi nem követhetjük az angolokat a hazai történet ily módon való tanításában. De épen nemzeti történelmünk érdekében össze kell vonnunk a történelem anyagát. Ma furcsán vagyunk. Nem kevesebbet, mint ötfélét tanítunk. Még pedig széltében, hosszában. Van ugyanis: Magyarország történelme, világtörténelem, irodalomtörténelem, egyháztörténelem és neveléstörténet.

Vajjon nyugodt lélekkel terhelhetjük meg a tengernyi adattal a serdülő ifjúság emlékező képességét? Nem. De nyugodt lélekkel léphetnénk az angolok nyomdokaiba.

Annyi anyagot szemeljünk ki, amennyivel öntevékenységre és továbbképzésre indíthatunk, hogy szintoly törekvést ébresszenek majd kis leányok lelkében.

Fényesen igazolja a mindennapi tapasztalat, hogy mit sem ér, ha továbbra is lelkendezve futunk a tudományok rohanó szekere után. Az általános műveltség jelszava csak szappanbuborék. Határozatlan fogalom. Azt sem tudjuk, hol kezdődik, azt sem, hol végződik. Ennélfogva nem is lehet irányadó. *Legokosabb, ha ép ellenkezőleg járunk el, mint eddig, amikor arra fordítottuk a fő gondot, mit kell bevenni. Azt kell néznünk ugyanis, mit lehet kihagyni.*

A tanítónők leányokat nevelnek. Nyomatékosan kifejezésre kell ennek jutnia a tantervben. A külön tantervben. Meggyőzően fejtegeti ennek égető szükségét Palágyi Lajos a Magyar Népiskola 1909. évi 2. és következő két számában. Most elzül-

lik a nőiesség gondolata. Mintha elkapta és magával sodorta volna a tanterv alkotóját az a népszerűtlen áramlat, melynek jelszava a nők egyenjogusítása. Pedig dehogy is kapta. Mégis magával sodorta valami. A tömegtanítás elve. Az együttes oktatáshoz, az ú. n. kœdukációhoz vezetett. Ahol nem zsúfolhatja ugyanazon helységbe a két nemet, ott legalább eszmeileg érvényesül a tömegtanítás elve. Egy kalap alá fogja őket. Ennek köszönhetjük, hogy érdemben alig tesznek különbséget fi- és nőképzők tanításterve között. Ez az eszmeileg közös tanulmányi rendszer gyökerében támadja meg társadalmunkat, őröli meg köz- és magánéletünk etikáját és fejlődésképességét. Túloznám talán a veszedelmet? Nem hiszem. Magában véve nemzeti csapás az a körülmény, hogy az egyhuzamos iskolázás 10—15 évig tart. Ez elernyeszti a nőnek gyönge testi szervezetét, megbomlasztja idegeit és meglankasztja jelleme gerincét, az akaratot.

Ha a tudományok minden vívmányával szervezzük és szereljük fel a képzőintézetet és ha művészi leleményességgel esztergályozzuk is ki tantervét, még ez esetben sem lesz sikeres a tanítóképzés. Van még egy előfeltétele. És ez az, hogy *cselekvő szerepet juttassunk a tanulóseregnek az anyag feldolgozásánál.*

Oly módszert kell hát keresnünk, mely leköti érdeklődését és amellyel szívéhez, lelkéhez férkőzhetünk. A szemináriumi rendszerrel elérhetjük ezt. Ez a leghathatósabb orvosság a lélekölő lecke beteges kultusza ellen. Jó a szemináriumi rendszer mindenütt a világon, de sehol sem válhatik be annyira, mint épen nálunk, magyaroknál. Mert nagyszerűen összevág nemzeti sajátosságainkkal. A szemináriumi rendszer kivetkőzteti az elméletet ködös mivoltából, eleven, majdnem kézzelfogható életet önt a tudományba. Ez kell a magyarnak. Mert a magyar természete nem igen veszi be a szőrszálhasogató elméletet. Manapság még sem vetünk ügyet e lélektani igazságra. Egy másikra sem. Arra, hogy a növendék elméjében elméletszámba megy minden elvont dolog, minden ismeretanyag, melyet elvont dolog gyanánt tárgyalnak. Aztán azt se felejtsük el, hogy politikus nemzet vagyunk. Szeretjük a vitatkozást.

A szemináriumi élet fénye eloszlat egy meglehetősen sötét árnyat, mely ez idő szerint az előadási órákra borul. Jegyzetnek hívják ezt az árnyékot. Ismeretesek a hátrányai. Ezek a hátrányok indították a közoktatási kormányt, hogy eltiltsa a jegyzetírást. De azért a jegyzetírás vígan virágzik. Mert a tankönyvektől eltérő magyarázatok jegyzetírásra szorítják a tanulókat. Ha nem örökítik meg a magyarázatokat, nem felelhetnek tanáraik kedvére. A szemináriumi rendszer kiküszöböli a jegyzetet. De ugyancsak a szemináriumi rendszer veszedelem nélkül megőrizheti a jegyzésnek egyik nemét. Azt a nemét, melyet a szászaltenburgi tanítónőképzőintézet igazgatójának, Just Károly dr.-nak óráján láttam. Az óra végeztével összefoglaltatja növendékeivel az eltárgyalt anyagot.

A rövidre fogott összegezést valamelyik növendék felírja a táblára, a többi pedig bevezeti füzetébe. Így állandó eredménytár keletkezik. Ennek nagy hasznát látják az áttekintő ismétlések alkalmával. Ez az ismétlés tudvalevőleg nagyon fontos és elmellőzhetlen. Majdnem hihetetlen tehát, hogy nálunk akárhány helyt nem kerítenek sort reá. Mentségük, hogy a tananyag bősége miatt nem tehetik. Csakhogy valójában nincs mentség az ismétlés elhanyagolására. Hiszen ez az egész munka értékét kockáztatja.

Ne szegődtessük az ismétlést teljesen az osztályozás szolgálatába. Az a célja, hogy a komoly és alapos tudást biztosítsuk vele. Legjobb akarattal sem győződhetik meg a tanár a mostani eljárás mellett arról, hogy gyökeret vert-e tanítványainak lelkében a kívánt tudás. Könnyen segíthet magán. Talán bevonhatná növendékeit az ítélethozatalba is. Az iskolatársak koronatanuk. Jóltevő élénkséget is támaszthatnának e módon és lekötnék a közfigyelmet. Élesztenék továbbá az igazság és felelősségérzetet, valamint a kölcsönös bizalmat tanító és tanuló között. Ennél is több a haszna, elérhetik azt, hogy nyoma vész annak a kapzsiságnak és fondornak, mellyel a félelmetes és titokzatos zsebjegyzéket szokták ostromolni. Véget vetünk az eddigi kínos helyzetnek, mely izgalmas siralomházzá alakítja az intézetet a

bizonyítványoknak szenzációs leleplezése idején. Egyéb jóra is vezethet. Arra, hogy megmeneküljünk attól a hagyományos túlsúlytól, melynek vizsgálat a neve. Úgy sincs rajta semmi áldás. Magam is kísérletezem a nyilvános osztályozással a polgári iskolában. Már itt is beválik.

Nyomatékosan hangoztatja tantervünk a nemzeti szellemet. Hogy állunk mégis? Úgy, hogy terjed a nemzetközi világnézet tanítónőink, sőt képzőintézeti növendékeink sorában. Bátran merem állítani, mert határozott tapasztalatom van. De egyáltalában a hazafias érzés nem olyan általános, nem olyan meleg, mint aminőt nemzeti létérdekünk megkövetelne. Legsürgősebb, legégetőbb tennivalónk tehát az, hogy első sorban népnevelésünk terén valósítsuk meg a nemzeti gondolatot. Ehhez nem elég, ha csupán hangoztatjuk a nemzeti szellemet, hanem minden erőnkből oda kell hatnunk, hogy egész gondolat és érzésvilágunkat át és átjárja a nemzeti öntudat. E célhoz csak úgy juthatunk, ha nemzeti sajátosságainkhoz alkalmazzuk tanítói eljárásunkat. Főkép három körülmény kiválóan figyelemre méltó. Az első az, hogy földmívelő nép vagyunk; a második az a hivatás, mely a nemzetiségi vidéken működő magyar tanítónőre vár. A harmadik az a közjogi viszony, mely Magyarország és Ausztria között fennáll.

Földmívelő nép vagyunk. Erre való tekintettel a természettudománynak kellene a magyar tanítóképzés alapkövének lennie. Azt nem is tagadhatja senki, hogy telik belőle bőven, túlságosan bőven. Azonban az anyag bősége épen arra jó, hogy megölje az érdeklődést. Nem is ismeri a magyar tanítónők javarésze sem állat-, sem növény-, sem ásványországunkat. Az élet eleven lüktetéséből, a tárgyszeretetből, a kezelés ügyességéből alig visz valamit iskolájába. Van, ki úgy kerül a falu mezőgazdái közé, hogy nem tudja megkülönböztetni a zabot az árpától, hogy sohasem látott főzni, irtózik a gyiktól és azt hiszi, hogy a békák háztartásában legfontosabb konyhaszer a békasó.

Mikor elvittek botanizálni, kezünkbe nyomták a növényhatározót, hogy fölfedezéseinken eligazodjunk, holott bánni

sem tudtunk a könyvvel. Mikor aztán mi rándultunk ki növendékeinkkel, az összehordott zöldséget ilyenformán határoztuk meg tudományszomjas hallgatóinknak: «Hát . . . ez . . . vadvirág». Az is. És így tovább.

Milyen más hangon beszélhetnénk növendékeinkkel, ha követnők Yust dr. tanácsát. Azt ajánlotta a jénai nemzetközi tanfolyamon, hogy pl. az állattannál legjobb és legcélszerűbb volna minden tanítványra rábízni egy-egy állat ápolását. Gondoskodjék a növendék védettjének etetéséről, ivó- és fürdővizéről, tartsa jó karban fészkét, figyelje meg életmódját és adjon számot észleleteiről a tanítás illető óráján.

A tanterv megemlékezik arról, hogy miképp kell tanítanunk az államnyelvet nem magyar ajkú vidéken. Kétségkívül szükséges az államnyelv terjesztése, de nem merülhet ki ezzel a magyar tanítónő feladata. Mert nem elég, hogy megértsük egymást, kell hogy egyet is értsünk egymással. Erre nézve adjon útmutatást a képző.

Óvja a jövő nemzedéknek és az idegen ajkú községnek szellemi vezérét attól, hogy fitymálja nem magyar ajkú tanulóit és polgártársait. Többet észszel, mint erővel! Tisztségének jeligéje gyanánt csendesüljön e példabeszéd a tanítónő lelkében az iskolán belül és kívül.

Büszkén hirdetjük, hogy önálló és független magyar állam vagyunk. Szép dolog volna, ha igaz volna. Legyünk őszinték. Valljuk be a képzőintézet növendékeinek, hogy törvényeink és alkotmányunk szerint szabad ország vagyunk, önállóak és függetlenek, a velünk szövetséges Ausztria azonban lenyűgöz bennünket. Azt tanítja iskoláiban, hogy mi Ausztriához tartozunk. Ezt hiszi is. És a világgal is elhiteti. Keltsük fel a leendő tanítónőkben a földrajz, az alkotmánytan, a történelem keretében és minden más kínálkozó alkalommal annak szükségtudatát, hogy erkölcsi, értelmi és anyagi erőt kell gyüjtenünk jogaink biztosítására.

Amerre csak megfordultam külső országokban, mindenütt osztráknak mondtak. Hiába volt minden szabadkozásom, ma-

gyarázgatásom, gyöngének bizonyultam az idegen tankönyvekkel szemben.

Hódítsuk vissza a művelt világ közvéleményét a történelmi magyar névnek a magyar iskola erejével!

Megjegyzéseim végére jutottam. Nem nyúltam mélyen tárgyamba. Nem is terjeszkedtem ki minden számottevő mozzanatra! De e kevéssel is buzgón törekedtem arra, hogy észrevételeim közelebb vigyék a magyar tanítónőképzést egyedül üdvös céljához: ahhoz a célhoz, hogy a magyar tanitónő derék magyar tanító és derék magyar nő legyen!

Budapest. *Havas Irma.*

NŐI KERTÉSZKÉPZÉS.*

Nem egy új munkaterületről, hanem egy régi, kedves, de részben most háttérbe szorult, par exellence női foglalkozásról van szó, olyanról, mely teljesen megfelel a nő természetes képességeinek és hajlamainak. Ma, mikor a lányok képességeit talán nagyon is egyoldalulag fejlesztjük, amikor a tudományos pályák felé terelünk olyanokat is, kiknek idegalkata a szellemi munkára talán nem is alkalmas, mint egy friss, üdítő forrás, úgy tünik fel a kerttel, a növényekkel való foglalkozás, melyet modern szellemi fennhéjázásunkban talán kissé le is nézünk.

Ezt a kedves foglalkozást ma már — természetesen — nem lehet a régi, dilettáns módon űzni. A nehezebb gazdasági viszonyok és fokozott kulturalis követelmények, ezen természetes munkakörben is többet követelnek a munkástól, mint természetes hajlamot, intelligenciát, munkakedvet és energiát s ezzel fölmerül a kertészképzés kérdése.

A kertészet, mint foglalkozás egészséges, szép és boldogító. A természetet megismerni, vele érezni és összenőni, őt a művész szemével nézni, ez az első, amire a művelt kertésznek törekednie kell. Mert mai nap már nem csupán azt követelik a kertésztől, hogy minél több salátát, babot szállítson a konyhára és piacra, hanem elvárják tőle, hogy virágdekorációival díszítse nem csupán a kertet, de a házat és a szalónokat is. A tervrajzkészítéshez és parkírozáshoz is kell érteni, mert hányszor kap teljesen puszta területet. A tervezésnél alkalmazkodnia kell a vidék

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában, január hóban tartott előadás. *Szerk.*

jellegéhez; de még a határozottan kifejezett egyéni ízléshez is. Igen gyakran, aránylag kis területen akar a munkaadó «*mindent*», 3—4 holdnyi területen legyen park, gyümölcsös, zöldséges kert, tó, sziklacsoport, uram irgalmazz, még tán vízesés is. Ilyen esetben érvényesíteni kell ízlését, hogy minden kívánságnak eleget tudjon tenni, de azért egységes és ízléses egészet alkosson.

De amíg odáig eljut a nő, hogy mint kertész, művész és némelykor mint nevelő megállja helyét, magának kell előbb nehéz és kemény iskolán átesnie. Jó magyarsággal mondva: «Pick auf Dienen» kell a kertésznőnek, hogy az iskolaévek alatt nagy testi erőre tegyen szert, értsen minden, még oly alantas munkához is. Nem szükséges, hogy ezeket később, állásában is mindig maga tegye, mert a művelt kertész idejéért kár, ő a finomabb, kényesebb munkákkal több hasznot hajt; de hányszor megtörténik, hogy nagy munkaidőben nem kap munkásokat és magának kell megfogni a kapa vagy ásó nyelét, avagy vasvillával fölfegyverkezve szétosztani az illatos, megfizethetetlen aranyat, amit prózai nyelven úgy hívnak, hogy — trágya.

A marienfeldei kertésziskola, mely első női kertészképző, mindezen követelményekkel számol és megadja növendékeinek úgy a teoretikus, mint praktikus, a tudományos és művészi képzést és a többi német kertésziskola, akár állami, császári, felekezeti vagy magániskola, szintén ezen az elven alapul, kisebb-nagyobb eltérésekkel a marienfeldeit választották mintául.

A munkaidő reggel nyolctól egy óráig tart, a 18 holdnyi területen a növendékek minden munkát maguk végeznek, oda idegen munkás nem teszi a lábát soha; de még iparos is ritkán; mert a kisebb javításokat, üveges és asztalos munkát és a kosárfonást, szalmatakarók készítését is magunk végezzük. Finom, úri leányok, magasrangú katonatisztek, állami hivatalnokok gyermekei, szivesen és vidáman teljesítik a legnehezebb és legpiszkosabb munkát. Ha aztán este vagy vasárnap társaságban megjelenünk, senki sem hinné, hogy az nap szélben, szakadó esőben, vagy égető napfényben, csikorgó hidegben, rövid kertészruhában, csizmásan vígadoztunk, vagy ástunk, kapáltunk, üve-

geztünk, asztalos-munkát végeztünk, fákat nyestünk, suroltunk, vagy a melegházakat fütő, óriási kazánokat tisztogattuk és fütöttük. Délután vannak az előadások; a növénytani, állattani múzeum asszisztensei és a gazdasági akadémia tanárai tartják az előadásokat és a tulajdonosnő, dr. Castner Elvira jogi előadásokat tart, természetesen dióhéjban, leginkább a cseléd és munkástörvényre szorítkozva. Dr. Castner Elvira lehetőleg jól megedzve és tudással, gyakorlati ügyességgel felszerelve adja át tanítványait az életnek, ez annál is inkább szükséges ezen a pályán, mivel itt nem csupán a kezdet szokásos nehézségeivel kell megküzdeni, hanem a bizalmatlansággal és előítéletekkel is. A művelt és képzett kertésznőben még a legtöbb helyen, Németországot kivéve, közönséges munkásnőt látnak, kinek még társadalmi állásáért is küzdenie kell. Dr. Castner Elvirának nagy érdeme az is, hogy Németországban, a nagyközönséggel szemben ezt a kérdést ő tisztázta. Egyrészt azáltal, hogy általános műveltséget követel növendékeitől, másrészt az állások közvetítésénél mindig gondoskodik arról is, hogy növendékeinek biztosítsa a műveltségüknek megfelelő poziciót. Ő ugyanis nem csinál meg semmit sem félig, növendékeiről is gondoskodik, így az állásközvetítés nagy munkáját is önmagára vállalta. Finom megfigyeléssel, növendékei tehetségének megfelelő munkakört juttat.

Minden országból fordulnak hozzá kertésznőkért, újabban tőlünk is. Így aztán megtörtént, hogy a modori protestáns felsőbb leányiskola kertészeti tanfolyamának vezetője, egy kedves, német katonatisztleány. Viszont megtörténhetik, hogy magyar leány létemre, Oroszországban, vagy Spanyolországban kezdem meg kertészeti tevékenységem. Ezen állások némelyike nagyon kecsegtető, például keresnek egy földbirtokos családhoz kertésznőt; de mivel télen kisebb kertészetben kevés a teendő, a tudós háziúr titkáraul és segítőtársául veszi állattani tanulmányaiban.

Németországban a kertésznőt egészen családtagnak tekintik. A szélben, viharban, napsütésben megedzett nő, nem csupán a kertet és melegházat veszi ápoló keze közé; gyakran talál a családban is kis melegházi palántát s ily esetben, friss munka-

kedvével, jókedélyével, a természet iránti szeretetével példaként hat, kiragadva egy kis elégedetlen, unatkozó teremtést a tétlenségből, munkát, örömet, a jövőbe és saját erejébe vetett bizalmat nyujt, midőn bevezeti a természet csodavilágába. Gyermekmenhelyekben és szanatóriumokban is nyernek alkalmazást. Itt van szép és tág munkaköre a nőnek, kit attól féltenek, hogy kenyérkereső pályáján nőietlen lesz. Mert található-e asszonyhoz méltóbb feladat, minthogy nagy, meleg szívébe zárja a gyermekeket, kiket tanít és az üdülő betegeket, kiknek az orvos szabadbani foglalkozást rendelt s kik vezetése alatt kertészkednek. Azonkívül nyerhetnek alkalmazást nagyobb kertészeteknél és virágkereskedésnél, mint dekorateurök. Az erkélyek divatos virágdíszét, keresztelői, eljegyzési, esküvői, ezüst- és aranymenyegzői s egyéb ünnepi lakomák asztaldíszét, szalónokat és kertészeti kirakatokat elrendezni, már művészi feladat. Angliában már nagyon sok nő van alkalmazva, mint művészi dekorateur.

De nem csupán mint kertész, hanem kertberendező és tanácsadó és tervrajzkészítő is érvényesülhet. Képzettségénél fogva nemcsak egyes magánkerteknek, hanem a kertvárosoknak tervezésénél és kivitelénél is találhat megfelelő munkakört. Ma, amikor az irányadó körök, székesfővárosunk terjeszkedésénél ezt az építkezési módot pártolják és az ideális cél, Budapest külső perifériáinak kertvárossá való átalakítása és villatelepek létesítése, annyi a tenni való ezen a téren, hogy a nőkertész nem konkurense, hanem munkatársa lehet a férfikertésznek. Itt a kertésznek az építésszel együtt, közös megbeszélés alapján, karöltve kell dolgoznia, hogy harmonikus egészet teremtsenek s a két művészi alkotás egyöntetű legyen. Hogy ilyen megbizásnál is megfeleljen a kertésznő, azért szükséges tehát kiképzésénél nem csupán praktikus és teoretikus kiképzését szem előtt tartani, hanem művészi és szépérzékét is ki kell művelni.

A kertészeti szaktudás, szerényebb méretek és körülmények között is hasznosan érvényesíthető. Azt is lehetővé kell tenni, hogy vagyontalan, szerényebb állású hivatalnokoknak és munkásoknak lehetővé tegyük, hogy kis kertecskékhez juthassanak.

A leipzigi születésű dr. Schreeber volt ezen eszmének megteremtője, amit a város, vagy állam segélyével sok helyen meg is valósult. Azért hívják a Németország nagy városai mellett elterülő munkáskerteket Schreeber-kerteknek. A városok közelében levő beépítetlen területeket a város kisebb részekre osztja s a bérlő 10—20 fillért fizet □-öléért. Mint egy óriási folt hátán folt köpönyeg terül el a kolonia, mihelyt elhagyjuk a várost. Kis fakalyibák, pavillonok épülnek, tele zöldséggel és virággal a kertecskék.

A munkás, ki egész héten a gyár füstjét, porát, mérges gázait szívta, összeszedi családját s már korán reggel kivonulnak. Csöpp kis tűzhely van a kalyibában, a hol az ünnepi ebéd készül s milyen élvezet, saját területén inni meg a délutáni kávét, a szomszédokkal együtt. A szegény, kis sáppadt városi gyermekek, mily boldogan ugrálnak. Szabad futkosni, virágot tépni és hintázni, mert bámulatos leleményességgel a parányi kis területen még hintának is szorítanak helyet. Este zöldséggel és virággal megrakodva térnek haza, ama büszke öntudattal, hogy mindez saját munkájuk gyümölcse.

De legjobb hatással van a kertecske magára a családfőre. Künt ás és kapál, vagy ácsol, fúr és farag a kis kalyibán, mely primitiv voltánál fogva, nagyon rászorul a tatarozó kézre. Délután jönnek a szomszédok, vidám beszélgetéssel elmulik az idő s este szépen együtt tér haza a család. Nagyon sok munkást visszatart a kis kertje a kocsmázástól, ahol tán azelőtt vasárnapjait töltötte és heti keresményének nagy részét elmulatta. Anyagilag is sok haszonnal járnak az ilyen munkáskertek. A többnyire nagy családdal biró munkásnak úgyis nehéz megélhetési viszonyokkal kell küzdenie, a drága piaci árak mellett, s így nagy könnyebbségére van, ha maga termelheti a zöldségfélét.

De mivel a városi ember az ilyen munkában többnyire járatlan, nincs is ideje kenyérkereseti elfoglaltsága mellett ezeket megtanulni, az asszonyokat és gyermekeket kell a kertészkedésre betanítani. Ezen a téren szép feladat nyilik a kertésznőnek, ha

vándortanítóként küldik városról-városra és mivel a családtagok betanításáról van szó, ez kiválólag nőnek való feladat. Betanítja a munkáscsaládokat a gyakorlati munkára, új, hasznos és előttük ismeretlen veteményeket, gyümölcsfák kezelését ismerteti meg velük.

Ilyen vándortanítónőre falun szintén nagy szükség van. Egyes vidékek kivételével, a mi népünk a kertészkedést nagyon mellékesen és felületesen űzi; de az egyre nehezebbé váló gazdasági viszonyok mellett, a föld intenzivebb kihasználása nagyon kívánatos. De erre őket is épen úgy meg kell tanítani, mint az ebben járatlan városi embert. A falukat és pusztákat is koronkint be kellene járni, hogy a népet, háziasszonyokat, béresekből és kocsisokból előléptetett, úgynevezett uraságí kertészeket, a kert célszerű és racionális kihasználásával megismertessük.

Vannak azonban sokan, kiknek anyagi helyzete lehetővé teszi azt is, hogy önállóan dolgozhassanak, kis kertészetet rendezve be maguknak, egyúttal nagyszabású gyümölcsbefőzéssel és zöldségkonzerválással kapcsolatosan. Ismerek három nővért, kiknek kis birtokuk volt München közelében. A birtok kicsiny volt arra, hogy a megélhetésüket biztosítsa. Az egyik leány az orvosi, a másik tanítónői pályára ment, a harmadik a marienfeldei kertésziskolát végezte. Ma már virágzó gyermekszanatóriumuk van, hol kis nyomorékokat, vagy szellemileg későn fejlődő gyermekeket vesznek fel. Kezelő-orvos, a kicsinyeket oktató tanítónő s az egész vállalatot élelmiszerrel ellátó kertész, mindez a családból kerül ki.

Sokak előtt kérdéses, hogy igazán meg tud-e a nő felelni mindezen követelményeknek, gyengébb fizikuma dacára egyenlő értékű-e a nőkertész munkája a férfiével?

Miért ne felelne meg épen úgy, ha kiképzésük egyenlő, gyengébb szervezetük erősödik és megacélosodik, ha ránevelik a nehezebb testi munkára? A régi időkre visszatekintve, jól emlékezhetünk, hogy ősanyáink hányszor végeztek férfimunkát a gazdaságban. A régi nagy asszonyok, háborúban járó férjeik helyett, mily katonásan gazdálkodtak. Ma, mikor nagyra vagyunk

a leányok egészséges nevelésével, amikor edzett tennisz-nyertes leányaink és rettenthetlen sporthölgyeink vannak, vajjon nem tehetjük-e alkalmassá a női izmokat, ilyen hasznos és szép munkára? Különben ezt a bizalmatlanságot nálunk, a nőkertész erejével szemben, még a jövő lesz hivatva megdönteni, reméljük ugyanis, hogy a mi nőinknek is lesz kedvük és főként alkalmuk magukat ezen szép és egészséges hivatásra kiképezni. A kedv bizonyára megjön, amint a kezdet nehézségein túlvannak, mert ezen szép és kedves munkakör nálunk, a mi szép országunkban, a mi áldott földünkben, még szebb eredményeket, több örömet igér, mint más országokban, hol a természeti viszonyok kevésbé kedvezők.*

Ezen a téren bizony még sok a tennivaló nálunk. Nehány iskola nyitott ugyan már meg kertészeti mellékkurzust; de igazi női szakiskolánk még ez ideig nincsen.

Székesfővárosunknak vannak viruló kertészetei, tudományosan képzett szakemberei, helyenkint gazdasági iskolái. Csak egy lépés kellene még hozzá, hogy aránylag csekély áldozattal, a már meglevő kertészeti intézmények valamelyikéhez, a polgári iskolát végzett leányok számára is kertészeti szakiskolát állítsanak fel.

Annyira a kezdet kezdetén vagyunk azonban még, olyan óriási feladattal kell megküzdeni, hogy nemcsak a hatóságoknak és intéző köröknek, az államnak és városnak segítségére és támogatására, hanem a társadalom összes tényezőinek, magánembereknek és egyesületeknek érdeklődésére is rászorulunk. Mindnyájunknak össze kellene fogni, hogy az összes erők koncentrálásával, közös megállapodással, okos tervszerűséggel harmonikusan együttműködve, törekedjünk ezen nemes és hasznos cél felé.

* Az előadást kísérő vitában a külföldi származású Mahler Edéné úrnő egész lelkesedéssel sürgette a kertészeti vándor-tanítónők kiküldését, mert — mint mondta — «ez áldott föld kellő kihasználásával olyan anyagi jólétben élhetne a magyar nemzet, melyről más nemzetek nem is álmodhatnak».

A Mária Dorothea Egyesület, mely már annyi szép, nemes kulturális eszmét vetett fölszínre és valósított meg, ezen a téren is megtette az első lépést, azzal, hogy alkalmat nyujtott ezen kérdés szakavatott pedagógusok és szakértők előtt való ismételt felvetésére és megvitatására.

A legközelebbi lépés az volna, hogy segítene szabatosan és határozottan körvonalazni a további teendőket, hogy konkrét javaslatot terjeszthetnénk fel az illetékes körökhöz, kérve a vezető egyéniségek támogatását és pártfogását.

Bárcsak siker és áldás kisérné ezen működését!

Budapest. *Láng Ella.*

A NŐK KERTÉSZETI KÉPZÉSE.*

Az ember hirtelenében nem tudja, hogy mit is csináljon ezzel a kérdéssel, a kérdés fölvetésével?

Hát ez is kérdés?! A lány és a virág! A nő és a kert! Egymásra találnak könnyen, folytonos az egymásra hatásuk; kultiválják is egymást gyönyörűségesen. Kell is azt tanítani, kell is a nőt képezni a kertészetre?!

A másik órában már más gondolat is férkőzik hozzánk. Lehet a kérdésben valami. De a könnyebb végén fogjuk, az elháritáson. Eh! bizonyosan meg van az már oldva! (Zárójel: külföldön.)

Ha azonban komolyan foglalkozunk vele és szerte futtatjuk a megfigyeléseinket gazdasági életünk szövevényei között a termesztés és az értékesítés mozzanatai közé: megdöbbenve veszszük észre a hiányt. Hát miért nem is oldják meg a nők kertészeti képezését, Istenem, miért?! Annyi a baj, a hátrány, a nyomorúság, az eredménytelenség, tétlenség, vagy csekélyke és rossz munka a termesztés terén, mint amennyi az ügyetlenség, baklövés, tájékozatlanság és ferdeség az értékesítés körül.

A mezőgazdaság és kertgazdaság között nagy a rokonság: szomszédok is, de se kerítés, se mesgye nem választja el egymástól se termesztés, se értékesítés tekintetében — a kis, tehát túlnyomó számban levő exisztenciáit értve. Átjárnak egymáshoz.

* A szerző a M. D. E. januáriusi ülésén meg nem jelenhetvén, írásban küldte be Láng Ella előadásához való hozzászólását, melyet ott a jegyző olvasott fel. *Szerk.*

A kertész is gazdálkodik nálunk, de a gazda is kertészkedik, sőt az iparos is, a kereskedő is igen gyakran. Ezt a foglalatosságot rendszerint házilag végzik. — (Uradalmakról középbirtokokról most ne beszéljünk) akik végzik: egyes kézfogás, némely munka kivitelében igen ügyesek, legtöbb esetben azonban elálmékodik az ember az értelmetlenség, tudatlanság, ügyetlenség, elmaradottság, élhetetlenség, vagy túlélelmesség láttára — a legtöbb helyen az országban.

Ez az egyik leszögezni való tényállás.

A másik meg az, hogy a mező- és kertgazdasági termesztmények előállítása körül a női kéznek nagy, döntő szerep jut; nagyobb mint fölszinesen gondolkozva hinné az ember. El lehet mondani, hogy azok a cikkek, amelyek a nyitott vagy takarék-tűzhelyen át, vagy az éléskamrán keresztül jönnek a fogyasztó asztalára: 60—80—90 és olykor több százalékban a női kezek beavatkozása mellett érkeztek be.

Tessék csak elképzelni a falut, a tanyát, ott a kis gazdát, házanépét. Micsoda szerepkör jut ki ott az asszonynak és általán a nőnek: ház körül, az ugaron, a gyomlálásnál, a malac, a tehén körül, kapálásnál, kötözésnél.

Ne vegyék rossz néven tőlem a nők se a kritikát: általánosságban ép oly kevéssé és fogyatékosan vannak elbocsátva a tudás és az avatottság terén, mint akár a férfiak. Innen magyarázható a csekélyke siker a termesztés, — és a silány eredmény az értékesítés körében, más szóval a boldogulás lassú járása bicegése.

Fölemlítést követelő körülmény harmadik sorban az, hogy egyre sűrűbbek az oazisok, melyeken a haladás megállapítható. Általános kulturális állapotot közlekedési, kereskedelmi viszonyt fejlődése javulása az őstermelés helyzetén is segít. A tanultabb, iskolázottabb, nagyobb látkörön földmíves és kertészember boldogulása nem ritka tünet. Azt is észlelik, hogy ilyen helyeken a női kezek munkája mennyiségileg is fokozódik, minőségileg is javul. Azonban a szakmabeli tudás hiánya lépten-nyomon akadályt gördít az igazi intenziv haladás elé. Kár, veszteség, nem-

csak az egyén a vidék; de országos szempontból is veszteség, hogy a szakmabeli tudást és *ezt* a közönséget össze nem barátkoztatják.

Még egy a megállapítani való. A háztartások világában a vezetés szerepe kit illet vajon? A férjet. Ő ugyan a souverén, azonban csak az az akta érvényes, amelyet az asszony ellenjegyez. Ha valaki valamelyik háznál valamit ki akar vinni, vagy pedig meg akar gátolni: nyerje meg gondolatának az asszonyt. Nyert ügye lesz.

És ezt a szempontot nálunk se a gazdasági, se a kertészeti képezés kérdésénél nem vették figyelembe. Meglátszik.*

Pedig le kell számolni ezzel a kérdéssel, föltétlenül a nők kertészeti képezésével. Olyan ez a kérdés, mint az a pohár, amelyet akárhogy is akarjanak el- vagy lefektetni: talpra áll mindig.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mikor a nők kertészeti képzését visszük keresztül: a szakmabeli tanítás útján és révén az ész felfogó képességének erélyét növeljük ám erősen, a látókört szélesítjük kellően. Következése ennek az lesz, hogy más, a családi, községi és országos érdekhez szoros tartozandóságot mutató kérdések megoldásának — jó megoldásának — útjait készítjük elő vele.

Dióhéjba szorítottam a mondanivalókat, amelyek álláspontomat jelzik, és egyszersmind nyilvánvalóvá teszik azt, hogy a «*Magyar Figyelő*» első számát olvasva: a varázslatbajutás első pillanatában mindjárt a *nők kertészeti képezésére gondoltam.*

Bocsánat! Második pillanatában. Második czikk. A drágaság körül. Írója *Tisza István gróf.* Gondolatának a foglalatja szószerint ez:

* Évek előtt, mikor Magyarországnak 12 földmíves iskolája volt, Dániában ugyanakkor 72 állott fenn. Mind a 12 magyar iskola állami volt; a dán iskolák közül egy volt állami, a többi magán. Nálunk kizárólag földmíves fiúk jártak az iskolákba. Odakint a téli félévben a fiúké volt az iskoláztatás, nyáron a dán leányzóké. Meglátszik. Az a kis szigetország már leküzdötte a tüdőgümőkórt a teheneinél. Három rajzási idő alatt kiirtotta a cserebogarat az országban. Nálunk? ? ?

«*meg kell valósítanunk a modern gazdasági élet mindazon intézményeit, amelyek a termelés fokozása, a feldolgozás, a forgalom és a közvetítés olcsóbb és egyszerűbbé tétele, s a fogyasztók szervezése* útján olcsóbbá tehetik a megélhetést.»*

És ez a pár egyszerű szóba foglalt nézet, gondolat, buzdítás, vagy minek mondjam? nem túl mélyen fészkelő, de múló természetű, *csak* időszaki baj elhárítását célozza. (Tiszának nagy erejéhez nézve áll: a csak.)

Más nemzet országos programmnak fogadná el az egészet hosszú, hosszú időre.

Aligha csalódom a föltevésben, hogy a felolvasásra egybegyűlt díszes közönség a maga részéről is elfogadná, azzal a hozzáadással, hogy a női kertészképzés intézménye a modern gazdasági élet azon intézményei közé vétessék föl, amelyet a termelés fokozásának, a feldolgozás, forgalomba hozásnak szolgálatába állíttatnak. És első helyen vétessék föl.

Az én gondolatom is ugyanez a női kertészképzés kérdése körül — általánosságban.

Hogy a felolvasó melyik részlet felé nyúl: nem tudom. Csak érzem a veszteséget, hogy nem hallhatom. Gyengélkedésem gátol az élvezetben; de nem akadályozhat meg az üdvözlésben.

Üdvözlöm a nagyfontosságú kérdés önkéntes bajnokát!

Nemes cél érdekében fárad, buzgólkodik. A siker kivívásában, neki is része lesz; legyen rá büszke — majd akkor! Ha hirtelen nem válik a kérdés valóra: ne bántsa! Ne arra vessen, hogy a siker a női munka, s a női erő gyengesége miatt késik. Nem áll! — Hisz a pacsirta hangja is gyönge, a márcziusi nap is erőtlen: nyomukban mégis a tavasz, a kikelet!

Budapest. *Magyar Kázmér.*

* Collis d' agricole! Ki merne *ma* gondolni erre még Magyarországon!? Majd a nők kertészeti képzése adja rá a képesítést.

A NÉMET BONNEKÉPZŐ TANFOLYAMOK.*

A német bonneképző tanfolyam eszméje nem tegnapról mára keletkezett, hanem a szükség követelményeiből fejlődött ki lassan-lassan. A fővárosi tanítónők közül Holló Ágostné vetette fel az eszmét a Peterdy utcai polgári leányiskola egyik testületi ülésén. A nevezett iskola tanári testülete magáévá is tette az eszmét és megvalósítását célul tűzte ki. A Mária-Dorothea-Egyesület igazgatótanácsi ülésein is többen szólaltak fel e tárgyban s a legutóbbi igazgatósági ülés egyenesen feladatommá tette, hogy a kérdéssel foglalkozzam, s a bonne-képző-tanfolyam tervezetét elkészítsem. Sürgössé tette a dolgot a szülők részéről hallatszó a panasz, hogy a mai viszonyok mellett megfelelő német bonnet keresni nemcsak nehéz és hálátlan, de mindig kétes eredményű feladat.

Mindig a legnehezebb nevelési kérdések egyike, hogy kire bízzam gyermekeim fejlődő, minden szépre és jóra, de sok rosszra egyaránt fogékony lelkét. S az a szülő, ki mindent átölelő szeretetével a rossznak káros lehelletétől, a köznapias lelkület legkisebb megnyilatkozásától, a szenvedélyes kifakadás minden jelenetétől távol kívánja tartani gyermekét, nem egyszer oly nevelésre hivatott egyént vesz fel házába, kitől gyakran épp azt látja a gyermek, mit mindenáron távol kívánnak tőle tartani, olyan modort sajátít el, melyről a szülők sehogy sem tudják megmagyarázni, hogy hol szerezhette.

* A M. D. E. budapesti tanítónő szakosztályában február 11-én tartott előadás.

Tisztelet a kivételeknek, de a német bonneok legtöbbjével a külföldnek igen értéktelen anyaga kerül hozzánk Magyarországba. Nemcsak tudás és műveltség, de ethikai tekintetben is.

A német nyelven kívül mást nem is tud, gyermekápolásról, egy kis neveléstanról sohasem hallott, a hivatása iránti szeretet és reátermettség legtöbbször hiányzik. Ami pedig az ethikai színvonalat illeti, ez talán a legszomorúbb kérdés. Mert aki képesítése és ethikai tulajdonságai révén jobban megfelel, otthon is könnyen jut kenyérhez és nem kénytelen külföldre menni és így hozzánk többnyire csak azok kerülnek, kik odakünn már nem tudnak álláshoz jutni, tehát a jelentkezők minden tekintetben kisebb értékű része.

Gyakori az olyan, ki külföldi cselédből Magyarországon kisasszony akar lenni és sajnos, lesz is. Mindennapos eset, hogy a külföldi szerző vagy közvetítő bonnenak ajánl valakit és a megérkezés után csodálkozva látja úrnője, hogy három hét előtt még szobaleány, tavaly ilyenkor pedig mindenes volt a «fräulein» Teschenben vagy Breslauban. Sóhajtva teszi le a könyvet és bátor és türelmes elszántsággal megkísérli egy ideig, talán van benne jóindulat és intelligencia, hogy a gyermekek mellett maradhat, hiszen úgysem kívánnak olyan sokat tőle, talán más téren, a ház körül használható lesz. Intelligenciája és jóindulata ugyan kevésnek bizonyult, házimunkára sem igen használható és pár hét múlva sóhajtozva fogja úrnője a tollat és ír újabb szerzőnek, újabb helyre, újabb reményeket fűzve a levélhez, hogy újabb csalódások álljanak be ismét.

Mennyivel jobbak lennének e viszonyok, ha nem volnánk a német bonneok dolgában tsljesen a külföldre utalva, hanem hazánk németajkú leányai közül kapnánk szép kiejtésű, jó modorú, megbízható bonneokat. Hazánk lakosságának jelentékeny töredéke beszél németül, a fővárosnak is vannak olyan kerületei, hol elég gyakori a német szó és nem állunk éppen nagy akadályokkal szemben akkor, midőn igyekszünk magyarhoni néme-

tül beszélő fiatal leányokat olyan ismeretekhez juttatni, melyekre a kisebb gyermekek mellé fogadott bonnenak szüksége van.

Természetesen élénk különbséget kell tennünk a magasabb szakképzettséggel bíró nevelőnő, továbbá a szintén szakképzettséggel bíró óvónő s a kisebb gyermekek ápolására és a német nyelv gyakorlati tanítására fogadott bonneok között. Nem a nevelőnők és óvónők, hanem a németül beszélő bonneokról, azok képzéséről szeretnék egyet-mást elmondani.

Ha azt kívánjuk, hogy arra hajlammal biró németül teljesen beszélő magyar leányainkból képezzünk bonneokat, kétféle megoldást lehetne megkísérleni. Az egyik az állam támogatásával történhetnék úgy, hogy az óvónőképzőkben állíttanak a képzővel kapcsolatban német nyelvi tanfolyamokat s ezeket a tanfolyamokat végezzék az óvónőképző azon növendékei, kik a német nyelvet teljesen bírják. Oly vidéken, hol számosabb a németajkú lakosság, nem lenne ez hálátlan dolog. A kivitel akadályait inkább abban látnám, hogy mivel az óvónőképző célja másban fekszik, az óvodában német nyelvet nem tanítanak. Az óvoda legelső feladata ugyanis az, hogy a magyar nemzeti eszme szolgálatában állván, az illető falu vagy város magyarosodásán dolgozzék és az a kis csöppség, ki az óvodába kerül, ott csakis magyarul tanuljon meg. Ezen eminens fontosságú feladat mellett a német nyelv tanítása az óvónőképzőkben tényleg mellékessé, sőt feleslegessé válik.

Így tehát a német nyelvnek hely nem jutott a tantervben s ha mint rendkívüli tárgyat tanítanák, illetőleg azon növendékek számára, kik máris bírják a nyelvet, tanfolyamot állítanának, valószínű, hogy igen kevés látogatója lenne. Másrészt pedig a növendékek, ha óvónőképezdét végeztek, nem szívesen mennek családokhoz, hanem oklevéllel bírván, önálló állás után néznek, ami tekintettel a nyugdíjképességre, utóvégre nemcsak természetes, hanem helyes is. Így tehát nem mernék sokat várni az óvónőképzővel összekapcsolt német bonneképző tanfolyamtól.

Van azonban a kérdésnek más megoldása is, mely azt gyorsabban és alaposan oldja meg s ez a főváros bevonásával tör-

ténnék. Nézetem szerint nincsen szükség másra, mint hogy a főváros némely polgári leányiskolájával kapcsolatban egyéves bonneképző tanfolyamot állítson. Ezen tanfolyam felállítása a főváros részéről nehézségbe alig ütköznék. Felvehető lenne olyan négy polgári osztályt sikerrel végzett fiatal leány, ki a német nyelvet teljesen bírja. Tehát nem olyanokat értek alatta, kik a polgári iskola négy osztályának német nyelvi anyagát tudják, hanem azokat, kiknek otthon volt alkalmuk megtanulni a német nyelvet és csak arra szorulnak, hogy német tudásuk és kiejtésük irodalmi csiszolást kapjon. Erre pedig, ha különben tudják a nyelvet, egy esztendei tanulmány elégséges.*

Mielőtt a tanfolyam tárgyainak részletezésébe fogunk, rajzoljuk meg néhány vonással képét annak a bonnenak, kit mindenki szívesen vesz a házába gyermekei mellé. Mindenki érzi, hogy oly nőre volna szüksége, ki egyrészt bírjon a kellő jellemszilárdsággal, hogy a gyermekekkel szemben a kellő következetességgel járjon el, de ki azért mégis csak a gyermekek iránti nagy szeretetét vallja tettei rugójának. Tehát szeretet, mélységes nagy szeretet kell a gyermek iránt, ki szerető és bizalomteljes szemmel néz föl arra, kinek nem egyszer anyahelyettes minőségben kell szerepelnie. Ha megvan benne az igazi szeretet, megvan a fél reátermettség is, akkor van türelme, mi a nevelés második nagy kelléke. Ezért a felvételnél gondos megválogatást ajánlok. Ehhez áruljon a jellembeli és észbeli tulajdonságoknak olyan kiművelése, mely mindenképen magas erkölcsi és ethikai színvonalra emelje az illetőt. Ezen erkölcsi és ethikai színvonal legjobb képzője pedig az igazi, szívből fakadt vallási érzék s épp ezért hetenkint két hittani órát szeretnék felvenni a bonneképző tanfolyam órái közé.

Nagyrészt a jellembeli képzés szolgálatában áll, de a szaktudásnak is fontos tényezője a magyar irodalmi ismeret. Nem irodalomtörténeti tanulmányokkal kívánom lefoglalni idejüket,

* A M. D. E. szakosztálya a felolvasást követő vitában kétéves tanfolyam szükségességét hangoztatta. *Szerk.*

bőven elég arra a polgári leányiskola negyedik osztályának anyaga. De elengedhetetlen követelmény, hogy magyar nyelvi, helyesírási és fogalmazási gyakorlatokat végezzenek és ismerjék meg gondos összeállításban irodalmunkból mindazt, ami pályájuk körére, máskép mondva a gyermekre vonatkozik. S ezt ismerniök kell!

Nagy költőink nem egy gyönyörű költeménye vonatkozik a családra, a gyermekre, vagy éppen gyermekek számára van írva. Sőt meg kell ismerkedniök ifjúsági irodalmunk minden számbavehető termékével, az első elszakíthatatlan képeskönyvtől a serdültebb ifjúság számára írt munkákig. Ifjúsági irodalmunk az utóbbi 10—15 év alatt olyan haladást tett, hogy tényleg kipótolta az előző hiányokat.

Tanulja és ismerje meg Pósa Lajosnak, Peres Sándornak, Herman Ottónénak, Benedek Eleknek, Tutsek Annának és sok másnak idevágó költeményeit, meséit, mondáit, elbeszéléseit, leírásait és a mai szép számú ifjúsági folyóiratainkat. Így a magyar nyelvi oktatás a hasznosság elvének szolgálatába szegődik és a tanulóra nézve szakképzéssé válik. Hetenkint három órát teljesen elegendőnek találnék. Ma már felismertük a mesének, mesemondásnak fontos nevelő hatását, így természetesen kellő gond fordítható a mesemondásra általánosságban és a magyar népmesére elsősorban.

A tanfolyam legfontosabb tárgya a német nyelv lenne s ezen tárgyból naponkint kell felvenni egy órát. Ismételem, hogy a tanfolyamnak csak az lehet hallgatója, ki a német nyelvet teljesen bírja. Az egész tanítás célja a szép kiejtésű és korrekt beszéd s ez adja meg a közelebbi anyagot is. Az élőbeszéden kívül a helyesírás, fogalmazás, szép olvasás és az irodalom azon részének megismertetése, mely a nevelés ezen fokán felhasználható, nem maradhat el. Ezzel kapcsolatban a német ifjúsági irodalom megismerése, ismét a képeskönyvtől a serdülő ifjúság olvasmányáig, kiválogatva a magyar viszonyoknak megfelelő anyagot, különös gondot fordítva itt is a mesére. Természetes, hogy nemcsak költeményeket, elbeszéléseket és le-

írásokat, hanem gyermekdalokat, játékokat is meg kell ismertetni.

Szükséges lesz továbbá megismertetni a bonnet a német nyelv tanítása módjának, a direkt módszernek alapelveivel is. Min alapul a közvetlen módszer, melyek azok a gondolatkörök, amelyeket először kell megismertetni, milyen nyelvtani formákkal kell azokat összekötni, hogyan haladjon a tanítás későbbi fokozatain, mindmegannyi kérdés, mely a kezdőnek sok nehéz munkát ad, de sok elhibázott tapogatódzásnak veszi elejét, ha minderről már hallott s erre vonatkozólag a megfelelő útbaigazítást vette.

Elengedhetetlen követelmény, hogy bizonyos pedagógiai ismeretekkel is rendelkezzék a bonne. S itt jeleznem kell, hogy nem annyira elméleti, mint inkább gyakorlati pedagógiát értek ez alatt, így hetenkint két óra elméleti, három óra gyakorlati pedagógia lenne a tanfolyamon. Művelt és tapasztalt anyák is érzik néha a pedagógia és lélektani ismeretek hiányát, idegenszerűen hat reájuk nem egyszer a gyermeki lélek egyik-másik megnyilatkozása, mert annak indító okát nem tudják az első csiráig követni, nem ismerik a lelki élet funkcióit és szövevényes útait. Mennyivel nehezebb e feladat akárhányszor a fiatal leányra nézve, ki a legszövevényesebb kérdésekben úgyszólván csak női ösztönére van utalva. A gyermeki lélek fejlődéséről, működéséről, annak megfigyeléséről okvetlenül kell hallania a bonnenak s a neveléstan azon része, mely a vallás-erkölcsi nevelésről, az oktatás, szoktatás, példáról szól, nem maradhat előtte lezárt könyv. Akkor kezében tartja az egyetlen helyes nevelési módnak kulcsát, mely nem folytonos tilalommal, «nem szabaddal» és utólagos büntetéssel kíván nevelni, hanem jóságos kézzel előre igyekszik elhárítani mindazt, ami engedetlenségre adna okot, hogy megakadályozva a hiba elkövetését, fölöslegessé tegye a büntetést is. De viszont nem fogja elfogadni azt az igen kényelmes álláspontot sem, hogy szemet hunyjon ott, ahol nemcsak meg kell a hibát látni, hanem mással is észre kell azt vétetni.

Mivel kisebb gyermekek neveléséről van szó, a kornak megfelelőleg a testi nevelésre, ápolásra igen nagy gond fordítandó. A neveléstannak ezt a részét tisztán gyakorlati úton szeretném elsajátíttatni. Megoldása sem ütközik nehézségekbe, ha sikerül a bonneképző tanfolyamot fővárosban levő gyermekmenhelyekkel összeköttetésbe hozni. Valamely menhely igazgatóságától kellene kieszközölni az engedélyt, hogy ott a bonneképző tanfolyam növendékei hetenkint három órán foglalkozhassanak. És pedig nem mint néző közönség, hanem úgy, hogy mindegyik vegye ki a részét a munkából, tanulja meg a gyermekápolást a csecsemő fürösztésétől és pólyázásától a nagyobbacskák etetéséig, azoknak mosdatását, öltöztetését, étkezésüknek sorrendjét, étlapjuk összeállítását, ágyacskájuknak higienikus berendezését, szóval mindent, mi a gyermekápoláshoz hozzátartozik.

Ezeket a gyakorlati tanulmányokat a legszerencsésebben egészítené ki az egészségtani óra, a melynek keretén belül különösen fiatal orvosnőinkre szép feladat várna. A gyermek egészségtana, a gyermekszoba fekvése, berendezése, felszerelése, a gyermek táplálásának szabályai, ideje, milyen tápláló anyagokra van szüksége a vérszegény, sápkóros, angol kórra hajló, görvélyes gyermeknek; a gyermek öltöztetésének higiénéje, az edzés, a gyermek és a sport és sok más minden szóba kerülne itt. Nem hagyhatjuk említésen kívül a betegszoba egészségtanát sem. Sorra kellene tárgyalni a gyermekbetegségeket, azok felismerését, a ragályos betegségeket, az óvóintézkedéseket, pl. az oltást, az elkülönítést, fertőtlenítést. Ha pedig felgyógyulásról, lábbadozásról szólunk, nem maradhat említetlenül a beteg gyermek diétája sem és itt ismét a gyakorlat útján szeretném megoldani a kérdést. Főzzék meg a kis lábbadozónak egyszerű, de annál fontosabb kis ebédjét s ezzel bizony többet tudnak majd, mintha a legfinomabb krémet tudnák elkészíteni. Ha ilyenképpen a gyakorlati és elméleti neveléstant összekötjük az egészségtan, illetőleg a főzés idevágó részével, oly ismeretekhez juttatjuk a fiatal bonnet, melyeknek mind ő, mind a gondjaira bízott gyermek nagy hasznát veszi.

Mivel legtöbbször megkövetelik, hogy a bonne a gyermek ruhácskáit is rendben tartsa, szükségesnek tartom, hogy a kézimunka heti két órán taníttassék. Célja az egyszerűbb fehérnemű varrása, foltozás és gyermek-felsőruha varrása. Kötésből, horgolásból úgyis tud a bonne annyit, hogy esetleg otthon a legelemibb oktatást megadhassa.

A bonneképző tanfolyam heti óraszáma tehát a következőképpen állítható össze:

Hittan	2 óra	Gyakorlati neveléstan	3 óra
Magyar nyelv	3 óra	Egészségtan	2 óra
Német nyelv	6 óra	Kézimunka	2 óra
Elméleti neveléstan	2 óra	Főzés	2 óra

Összesen 15 elméleti és 7 gyakorlati, azaz 22 óra. Túlterhelésről tehát szó sincsen, de viszont nem hiszem, hogy fontosabb tárgyat kihagytam volna. A gyakorlati órákat valószínűleg délelőttre kell beosztani, a többi esetleg délutánra is maradhat.

Összefoglalva a mondottakat, a következőket indítványozom:

1. Forduljon a Mária-Dorothea-Egyesület a székesfővárosi tanácshoz azon kéréssel, hogy az állítson valamely erre alkalmas polgári leányiskolája fölé egyéves német bonneképző tanfolyamot.

2. A tanfolyamba csak négy polgári osztályt sikeresen végzett és a német nyelvet teljesen bíró tanulók vétessenek fel.

3. A gyakorlati nevelés, gyermekápolás elsajátítása érdekében végezzenek a növendékek valamely gyermekmenhelyben vagy más hasonló intézetben rendszeresen beosztott, tervszerű munkát.

4. Kéressék fel a Maria-Dorothea-Egyesület arra, hogy az ilyen kezdő bonneok részére az első helyet díjtalanul közvetítse.

Ha ilyen módon sikerülne a német bonneképző tanfolyam felállítása, nemcsak a külföldnek meg nem felelő elemeit tesszük fölöslegessé hazánkban, hanem célszerű képzettségű bonneokat kapnánk gyermekeink mellé, sok fiatal leány pedig kenyérkeresethez jutna.

Budapest. *Relkovic Mita.*

A X. ÉSZAKI ISKOLAKONGRESSZUS.

(Első közlemény.)

Szaporodnak a kongresszusok, mint a gomba. Ha valaki több dologban «szakember», akkor nyaranta nagy dilemma elé kerül, mert egyszerre Párisba, Brüsszelbe, Berlinbe, Stockholmba és még ki tudja hova szeretne utazni, ahol mindenütt szaktanácskozások vannak. Akár ne is lakjék, egyék és igyék az ember tíz hónapon át, hogy fizetését júliusban és augusztusban elkongresszusozhassa. Stockholm az idén valóságos kongresszusgombatelep volt: nemzetközi békekongresszus, északi iskolakongresszus, nemzetközi geologiai-, agrogeologiai-, esperanto-kongresszus, a svéd felsőnépiskolai tanítók és a svéd kisegítőiskolai tanítók kongresszusa; ezeken kívül a svéd országos tanítónőegyesületnek, a svéd tanítók alkoholellenes egyesületének nagygyűlése, stb. A stockholmi benszülött «társaság» megszökött. Ezt észrevettem mindjárt első nap az utcán. Hol vannak a malomkerékkalapok, a tollas szakajtók, turbánok és szalmaköcsögök? kérdeztem csudálkozva. Ezek tulajdonosaikkal együtt Vaxholm, Saltsjöbaden, Furusund és Dalarö falombos partjain pompáztak, mialatt a szaknők és szakférfiak Stockholmban megnyitottak, előadtak, határoztak, sürgönyöztek, kirándultak, anzixokat írtak és gyűléseket zártak be. Stockholmban csak kétféle ember volt: olyan, aki jelvényes kokárdát viselt és olyan, aki nem viselt. Az utcán — úgy látszott — a kokárdások többségben voltak; a boltokban, — ott is; a szállodákban természetesen szintén. A házakban is nagyrészt kokárdások laktak, vagy egyáltalán nem laktak. A királyi palotában sem laktak, csak midőn a király a békekon-

gresszistákat látta vendégül «garden party»-ra, vagy hazajött, hogy a tanítók kongresszusán résztvehessen. Aug. 7-én idegen létemre még magam is kokárda nélkül szégyenkeztem, 8-án azonban elmentem a Klára-elemi iskola sárgára meszelt épületének tornatermébe, ahol az iskolakongresszus előkészítő bizottsága működött. Itt lefizettem a tagsági díjat, beírtak a nagy könyvbe, felvilágosítottak, hogy az előadások svéd, norvég v. dán nyelven folynak és hogy eddig csak egy berlini és egy zürichi külföldi jelentkezett írásban. Kaptam egy kis melltűt — sárga paizsocskát 10. N. S. jelzéssel (10. Nordiska Skolmötet = tizedik északi iskolakongresszus) és kék-sárga szalaggal. A kongresszus természetszerűleg a négy résztvevő állam színeire rendezkedett be: kék-sárga a svédek, piros-fehér-kék a norvégek és sárga-piros szalagocskákkal a finnek részére. Én a saját piros-fehér-zöld szalagocskámat a kapott svéd színek mellé tűztem. Hogy sokan találgatták a nemzetiségemet és hogy ki nem találták, az természetes, miután a mi színeinket errefelé már leginkább csak a lobogó- és címerspecialisták ismerik.

A kongresszuson hétezernél többen vettek részt. A négy nemzet irodája és a központi iroda a zeneakadémiában rendezkedett be. Valóságos méhkassá vált a régi komor vízparti épület. Rajok indultak ki és érkeztek füzetkékkel, könyvekkel megrakodva. A kultúra munkás rajai. Sok-sok szőke lány, asszony, férfi; sok fehér és kék ruha a leányokon, asszonyokon, feketében a férfiak. Itt-ott egy-egy tanítónő annak a vidéknek nemzeti viseletében, amelyről jött: Rattvik tájáról berakott fekete szoknya piros-sárga-kék keresztbecsíkos köténykerű betéttel, piros pruszlik, fehér ingváll, fekete csücskös főkötő; Lapplandból sötétkék egybeszabott sima posztóruha sárga és piros rátett posztócsíkkal a ruha alján, a nyaknál és a mellen. Némelyik fiatal lányon csak egy-egy darabka nemzeti viselet: narancssárga szövetfőkötő, fehér visszahajtókával az arc körül; fekete posztó fél-főkötő, amely úgyszólván csak a hajat szorítja le; kék-sárga-zöld-vörös színekben keresztöltéssel hímzett fehér kötény; nagy barna bársonygallér — akárcsak egy színházi belépő — fekete kecske-

szőrrel körülszegve. Elképzelem, hogy ha ez a hétezer ember mind a maga viseletében jön el, micsoda festői gyönyörűség lett volna ez. Élő etnografia, művészet, költészet és tanulmány, Zorn Anders ecsetére méltó! A kóstoló is jólesett.

Stockholm városának nincs akkora helyisége, amely ezt a 7000 embert befogadhatta volna, ezért általános összejövetel nem is volt. Négy napon át egyszerre négy helyen folytak az előadások és tanácskozások: a Blasieholm-templomban, a Skeppsholm-templomban, a zeneakadémiában és a Svéd-Színházban. A napi munkát megelőzőleg minden reggel nyolc órakor más-más templomban, volt zenés istentisztelet a kongresszisták számára, akiknek azután a templom nevezetességeit, egyháztörténelmi régiségeit s kegyelettel őrzött ereklyéit is megmutatták és megmagyarázták. A tanácskozások 10—12-ig és $^1/_2 2$—$^1/_2 4$-ig folytak. A felhőtlen kék ég, a ragyogó nap s az északvidéki nyárnak enyhe melege külső jelei voltak annak a derűnek, világosságnak és melegnek, amely a kongresszus szellemét áthatotta. Minden gyűlés valamelyik nemzet himnuszával, nemzeti dalával kezdődött és végződött, a harmónia jegyében. A Skeppsholm-templomban a szószékből beszéltek az előadók; valóban méltó hely a kultúra igéi számára! A Svéd-Színház színpadján a rendezőség egy része szorgoskodott íróasztalok és könyvállványok mellett s az előadói emelvényről beszélő tanügyi «conférencier»-t a szellemi munkások százai hallgatták a nézőtérről. A gyűléseken a négy nemzet tanügyi kiválóságai elnököltek. Közöttük volt *Berg* Fridtjuv dr., egykori tanító, későbbi kultuszminiszter, jelenleg elemi isk. igazgató Stockholmban, több egyetemi tanár, továbbá igazgatók, tanítók, tanítónők a javából. Mindnyájan vállvetve dolgoztak főként a népoktatás érdekében.

Összesen 52 előadás volt programmon, ezek közül kettő elmaradt. Az első és legkiválóbb előadások egyike *Schéele* Ferenc dr., volt uppsalai egyet. tanár, jelenleg stockholmi népiskolai felügyelő előadása volt *a modern pedagógiáról*. Kifejtette a XX. század pedagógiájának gyakorlati, természetességre törekvő jellegét, amelyet a kísérleti lélektan sok tapasztalata mindjobban

kidomborít. A régi pedagógia bölcseleti volt, a modern ellenben empirikus, tapasztalatokon nyugvó; régi absztrakt volt, míg az új realisztikus; e régi pedagógiai szabályrendeletszerű volt, az új ellenben megokoló. Az empirikus kutatások eddig ugyan még csak bizonyos, újonnan felvetett kérdésekre adtak határozott választ, de a nagy érdeklődés, amellyel minden országban a kutatásokhoz fogtak, a legszebb jövőt jósolja. Az előadó reméli, hogy a legközelebbi kongresszus e tekintetben nagy haladásról számolhat be. Természetes, hogy az új pedagógiai irány a tanítóképzésben is bizonyos változtatásokat kíván. Alkalmat kell adni a tanítóknak arra, hogy az egyetemeken elsajátíthassák azokat a tudományos módszereket, amelyek a gyermek lelki életének tanulmányozásához szükségesek. Miután az uppsalai egyetemen az 1910/11. tanévre már szervezték a pedagógiai tanszéket, remélhető, hogy a tanító- és tanárképzés ezúton is a kívánt irányban fog fejlődni. Szükséges, hogy az új tanító-nemzedék minél erősebbé tegye az ifjú XX. század pedagógiájának azt a legszebb vívmányát, amely a gyermeket gyermeki mivoltában hagyja meg és őt nem az iskolai tudás, hanem az élet számára neveli.

A kongresszus másik nevezetessége *Ruin* dr. helsinki-i (helsingforsi) egyetemi tanárnak a finn bizottság elnökének, előadása volt «*genialitás és iskola*» címen. Rendkívül meleg, magával ragadó beszédében azt a tapasztalati tényt fejtette ki, hogy a lángeszű gyermek és az iskola általában hadilábon állanak egymással és hogy ezen segíteni kell. A tanítók kötelessége a magát geniálisnak tartó vagy a geniálisnak mutatkozó gyermeket különös megfigyelése tárgyává tenni és ha az igazi genialitástól — amely nem tévesztendő össze a különcködéssel, stréberkedéssel és pózoló nagyzolással — meggyőződött, akkor különös gonddal és tapintattal kell azt vezetnie. Különösen azt kell megértetnie a lángeszű gyermekkel, hogy a tehetség is csak kitartó munka mellett válhatik igazán naggyá, egyébként elkallódik vagy eltorzul. A tanítónak ki kell elégítenie a lángeszű gyermek bizonyos irányú lelkiszomjúságát és legfőként a gyermek barátjává kell lennie, mert csak ezen az alapon lehet reá áldásos befolyással. A tanuló-

tipusok között épen az ilyen gyermek nyugtalan lelkének van legnagyobb szüksége szerető, okos vezetőre, hogy önmaga boldoguljon és az emberiségre áldást hozzon. — Ruin tanár nagystílű előadásából mindenki kiérezhette, hogy itt nagyszívű és nagyeszű pedagógus beszélt.

Mennyiségileg és minőségileg kiváló helyet foglalt el az *iskola és a valláserkölcsi nevelés* kapcsolatát tárgyaló hat előadás és az ezek alapján kifejlődött élénk vita. *Rasmussen* fredriksbergi dán tanító «Ellenmondások az oktatási rendszerben» címen az iskolai oktatás szellemét támadta, amely szerinte elméletileg és szép szavakkal hirdeti ugyan az igazság szeretetét, de ezt a gyakorlatban meg nem valósítja. Ugyanis a természettudományi tárgyak és a vallásoktatás ellenmondásai elnyomják a gyermek lelkében az igazságra való törekvést, gyengítik az iskolai feljebbvalók tekintélyét és így a gyermek jellemére káros befolyással vannak. Az előadó szerint a vallásoktatás nem az iskola keretébe tartozik. — *Kristensen* norvég tanító szerint az iskolában a helyes elvekkel vezetett vallásoktatás és a természettudományi tárgyak kiegészítik egymást és mindkettőre egyaránt szükség van. — *Plenge* dán protestáns lelkész és *Christensen-Dalsgaard* dán igazgató abból a tényből kiindulva, hogy a skandináv államokban a protestáns vallás államvallás, az iskolák állami jellegét összeférhetetlennek tartja a gyermekek és a szülők teljes vallási szabadságával. Mindketten olyan magániskolák felállítását sürgetik, amelyek az általános tanterv szerint haladva, állami felügyelet alatt állanak, állami támogatásban részesülnek, de a tulajdonosok szerint egyik v. másik vallás szellemében, esetleg vallásoktatás nélkül, csupán erkölcstani oktatással működnek. — *Krarup* dán prot. lelkész a gimnáziumokban vallástan helyett erkölcstant kíván külön tantárgyként. A vallásoktatás dogmatikája, a biblia és az egyháztörténet jelenlegi színezetével nem nyujt a gyermeknek elegendő erkölcsi támaszt az életben. Csupán maga a tiszta, vallásos színezet nélkül való erkölcstan lehet, iskolai tantárgy. Schéele iskolafelügyelő Rasmussennel szemben a vallásoktatással bíró jelen iskolai szellemet

védte s tiszteletet kért minden vallásbeli s így a protestáns többség vallási meggyőződésének is. Berg Fridtjuv a magániskolai rendszer általánosítását pedagógiai és anyagi szempontból egyaránt célszerűtlennek tartja. A privát érdek legtöbb helyt elnyomná az általános érdeket, az állami felügyelettel kapcsolatban horzsolódás származnék az egész vonalon, végül pedig lehetetlen volna ugyanazon helységben vagy iskolakerületben többféle vallási felfogás szerint kellő számú iskolát fentartani. Ennek keretében az élet példáiból, részrehajlatlan előadásban kell a gyermeknek az erkölcsi törvényeket megismernie, hogy azután később teljesen saját meggyőződése szerint választhassa útait. *Beckman* svéd igazgató előadásában a megbocsátást teszi az etikai és vallásos nevelés központjává. A vitákban mind a négy nemzet élénk részt vett. Az erkölcstant mint gimnáziumi tantárgyat többen követelik, akik szerint az erkölcstan nem indulhat ki dogmatikai vallásoktatásból. Kereszténység nélkül is van etika. Erkölcsi elvek léteztek már Krisztus és Mózes előtt is. Azonban az erkölcstannak fel kell használnia az emberiség történetében szerepelt nagy erkölcsi értékű alakokat, tehát Krisztust is, hogy szemléletessé tegye az erkölcsileg magasztost. — A kongresszus az eszmecsere mellett maradt meg; határozatot nem hozott a felvetett kérdésekben.

Dánielné Lamács Luiza.

(Folytatjuk.)

LEVÉL FINNORSZÁGBÓL.

I. Tanítási módszer. Az volt a szándékom, hogy leveleimben híven beszámolok lehetőleg mindenről, amit csak tapasztalok, kivévén az iskola-ügyet, mert ezen a téren élvezni akartam az előszóval előidézett hatást. De megváltoztattam a szándékomat, először, mert nem bírom ki tovább a hallgatást, másodszor, mert szeretném az otthoni tanári kart is belevonni a vitába, mely köztem és néhány finn pedagógus közt folyt, sőt részben folyik még most is.

A dolog a következőleg áll: már meglátogattam egy csomó népiskolát, városit, pusztait egyaránt, felsőbb leányiskolát, yhteiskoulut (koedukációs középiskola), líceumot, népegyetemet és szemináriumot, vagyis tanítóképző-intézetet. Az egyes iskolákban úgy intéztem a dolgot, hogy lehetőleg minden tanár óráján jelen legyek és minden tantárgyból hallgassam a tanítást. És ennélfogva már eddig is eléggé általános és alapos képet nyertem, nemcsak az iskolák szervezéséről, hanem a módszerről is. Ez utóbbi könnyebb volt, mert a pusztai elemi iskola első osztályától a gimnázium nyolcadik osztályáig minden iskolában minden tantárgynál egy és ugyanazon módszert használják. Mikor ezt észrevettem, azt kérdeztem magamtól: hát ezért jöttem én ide? És igen elkeseredtem. De másnap megint csak mentem tanítást hallgatni és ma, egy félévi megfigyelés után nagyon közel vagyok ahhoz, hogy meghajoljak a módszerük előtt.

Ez a módszer, hogy pedagógiai nyelven beszéljek, a kérdve-kifejtő. Tehát a növendék soha nem «felel». A tanár lépésről-lépésre, jobban mondva mondatról-mondatra kérdez, de kérdését

mindig az egész osztályhoz intézi. A növendékek közül azután kézfelnyujtással jelentkezik az, aki tud a kérdésre felelni. A tanár így egy lecke kikérdezése keretében felszólít tizenöt-húsz növendéket, de a növendékek csak egy-egy mondatot, igen sokszor csak egyes szavakat felelnek. Mikor először voltam a líceum nyolcadik osztályában és a szemináriumban, hol egész kifejlett ifjak már a növendékek és mégis úgy nyujtogatják az ujjukat minden kérdés után, mint apró kis gyerekek, ez reám első percben igen komikus hatással volt. És szégyenkezve bár, de be kell vallanom, hogy eleinte ez a külső hatás akadályozott benne, hogy mélyebbre is tekintsek. És ebből indult ki a vitánk. Én azt állítottam, hogy egy érettségi, vagy képesítő vizsga előtt álló növendéknek már tudnia kell egy kerek egészben elmondani, amit tud, természetesen nem zárva ki a tanár néhány támogató kérdését. Egy tanfelügyelő nekem adott igazat, de egy középiskolai tanár igen elítélte a mi «feleltető» módszerünket. Azt állította, hogy az emberben oly nagy a vele született lustaság, különösen a 15—20 évek között, úgy hogy ha ő a kérdést nem intézné mindig az egész osztályhoz, ott nem dolgozna vele együtt senki, csak az az egy, aki felel; hogy a mi módszerünk hézagos tudást teremt és hogy ez nem tömeg-tanítás, csak egyesekkel való foglalkozás. Mondhatom, hogy ez a beszéd igen nagy szöget ütött a fejembe. Eszembe jutott, hogy mit is csinál nálunk az a gyerek, aki tudja, hogy tegnap felelt és most sokáig nem kerül reá a sor? Több mint valószínű, hogy nem figyel. És egy félévben, vagy harmadévben hányszor kerül reá a sor? Kétszer, vagy háromszor. Tehát több mint valószínű, hogy a tudása csakugyan hézagos marad. Az itt használatos módszerrel felszólít a tanár minden gyereket, majdnem mindennap, tehát mindig résen kell lennie a növendéknek, bár nem egészen megfelelő az, hogy a feleletek igen-igen rövidek, a legtöbbször csak egy mondatból állanak. Az alsóbb osztályokban mindenesetre célravezetőbb ez a kérdve-kifejtés. De a felsőbb osztályokban nem merem állítani. Mert egy iskolát végzett növendéknek már bizonyos fokú önállósággal kell bírnia a beszédben. Azt hatá-

rozottan állítom, hogy vannak tantárgyak, például a nyelvtan, az idegen nyelvek általában, melyeknél, az itteni eredményből ítélve, kitünő ez az itt használt módszer. De nem merném ugyanezt állítani a történelemre és földrajzra nézve. Mert vegyük csak ezt az egy esetet: az előbbi órán tárgyalták Budapestet, most jön a kikérdezés sora. Hol fekszik Budapest? mennyi a lakossága? minek a fővárosa? milyen ajkú a lakossága? mi szeli ketté? hány hídja van? stb. valamennyi kérdésre más és más tanuló felel és ámbár kényszerítve van mindenki az együttes munkára, összefüggően egy növendék sem lesz képes leírni Budapestet. De nem tudom, hogy mi a nagyobb hiba, az előadás bizonyos fokú szabatosságának a hiánya-e, amit az itteni módszer, vagy a hézagos tudás, amit a mi módszerünk teremt.

Ezekből kitűnik, hogy a köztem és a fentemlített középiskolai tanár (Hagfors Edvin) között fölmerült vita még eldöntetlen. Nagyon jó lenne, ha otthoni pedagógusaink is gondolkoznának a vita felől. De még jobb lenne, sokkal jobb lenne, ha minél többen el is jönnének ide, a finnek közé, mert azt határozottan állítom, hogy érdemes, nem csupán, hogy e módszerkérdésben döntsenek, hanem hogy az itt oly dúsan tenyésző, tiszta, egyszerű erkölcsös, egészséges eszmékből garmadával vigyenek haza. A nyelv kérdése ne okozzon senkinek fönnakadást. Csak németül kell tudni. Aki tud, az vegye meg Wellevil német-finn nyelvtanát, váltsa meg a vasuti jegyét és induljon útra. Én se igen tudtam többet, mikor elindultam, csupán csak a szabályokat ismertem és annyit tudtam mondani: «mina olen P. B.» (P. B. vagyok) és ma már az iskolákban jóformán nincs semmi fönnakadásom. Hogy ennyire jutottam, köszönhetem első sorban Gennetz Arvid volt finn kultuszminiszternek, ki járt Magyarországon, még mai napig is tagja az Akadémiának és olyan nyelvtehetség, hogy 30 évig nem volt alkalma a magyar nyelvet gyakorolni és mégis találkozásunkkor hibátlanul, tökéletes kiejtéssel beszélgetett velem. Különben beszél az összes európai művelt nyelveken. Az egész nyári szünidőben ő volt az én tanárom s neki köszönhetem minden tudásomat. De le vagyok

még kötelezve Zichy János gróf kultuszminiszter iránt is, kinek ajánlólevele igen nagy segítségemre volt. Idejöttömben pedig a jó szerencse össszehozott Wlassics Gyulával, ki úgy látszik megőrizte volt tárcája iránti lelkesedését, mert igen nagy érdeklődéssel kérdezgette utam célját és sok jó tanácsot köszönhetek és köszönök is neki.

Az igaz, hogy ezek a körülmények véletlenek, de nekem erős a hitem, hogy mindazoknak, kik szilárd akarattal törnek egy cél felé, mindig akad az útjukba ilyen véletlen. Azért hát vegyék minél többen a vándorbotot a kezükbe és ha jót akarnak, tanulmányozni jöjjenek ide, addig, amíg nem késő, amíg itt finn iskolákat és finn tanítókat találnak.

II. Iskolai élet. Hogy egész Európában a finnek voltak az elsők, kik a koedukációt behozták, az köztudomású. Az első népegyetemet is a finnek állították föl, ilyen még most is csak Svéd- és Dánországban van. De most a finn iskolai életnek nem a tanítási, hanem a másik, a sokkal fontosabb oldalát, a nevelői hatását akarom megvilágítani. Iyväskylä ez a város, ahol most vagyok, csak háromezer lakossal bír, de tele van iskolával. Szó van róla, hogy a második finn egyetemet is Iyväskylä kapja meg. Az összes itteni iskolák fölött uralkodik a «Seminaari», nálunk tanítóképző-intézet. Az intézet kettős, fiúk és leányok részére, de az előadásokat nem együtt hallgatják. De ez nem ok arra, hogy a tanórák végeztével a legtöbb szabad idejüket fiúk, leányok együtt ne töltsék. Nincsenek a nálunk szokásos séták, mikor egy egész osztály vonul közbámulatra az utcán egy-egy tanárnő vezetése mellett. Itt minden növendék akkor megy sétálni, amikor akar, s ott sétál, ahol jól esik neki, s azzal sétál, akivel szeret. Némelyek csoportokban mennek, 8—10 fiú, leány együtt, minden tanári felügyelet nélkül. És ilyenkor vígan vannak, nem hangosan, mert a finn általában csendes, de végtelen derült humorú. Az ilyen együttlétek alatt szabadok, de magaviseletük teljes öntudatával. Mások nem szeretik a nagy társaságot, mennek kettesével, a jó barátok együtt. És nagyon sokszor fiú meg leány az ilyen jó barát. Ezen nem akadnak

meg a többi «jó barátok», nem akad meg a közvélemény és nem akad meg a tanári kar. Az intézeti négy év itt nem robot, hanem élet. A folytonos tanulással kifejlődik az értelmiségük, a folytonos együttléttel vidám, derült pajtási viszony fejlődik köztük, amelynek hatása egézs életük folyamán megmarad. A fiatalság legszebb évei esnek az intézeti időszakra és ezt itt fiúk, leányok, az ifjúsághoz méltón, vidáman, szabadon, komoly munka és az ifjúság oly bájos bohóságai közt élik végig. Itt híre sincs a nálunk szokásos szigorú felügyeletnek, vagy korlátozásnak; itt minden ifjút korlátoz a vele született jó érzés, mi épen a teljes szabadság hatása alatt fejlődött ki bennük, úgy, hogy a «garde de dame» szónak még a fogalmát sem ismerik. Hogy az ilyen intézeti élet sokszor végződik házassággal, az természetes. (Megjegyzendő, hogy itt 16—17. éve előtt senki sem jut a szemináriumba.) De bűne-e az egy iskolának, ha az élet ösztönszerű és természetes útjára tereli a növendékeit? De vegyük a dolog másik oldalát, hogy csak barátkoznak a növendékek. Hiba-e az, ha fiatal leányok, fiúk négy boldog esztendőt töltenek el tanulva és együtt sétálva, játszva, táncolva és a sport minden nemét űzve? Vagy nézzük a feketébb föltevést, hogy a korai ismeretség keserű kiábrándulásokra vezet. Ez is megtörténik, de ennek mi az oka, az intézet-e, vagy a kiábrándulók egyénisége. Nem az intézet; mert akik kiábrándulnak egymásból, ott a hiba nem a viszonyokban, nem a körülményekben van, hanem valahol egészen másutt, a szívekben.

Így élnek a szemináriumban. És ehhez hasonlóan minden más intézetben. Az összes iskolákban szokás időnkint egészen egyszerű kis ünnepélyeket rendezni. Ezt ők úgy hívják: konventti. Egy-egy ilyen konventti műsora ének, szavalat, felolvasás, zongora-, vagy hegedű-játék és torna. Remekül tornáznak, különösen a leányok. A műsort annyira egészen a növendékek töltik ki, hogy még a karénekeket is mindig egy növendék vezényli. Azonban *tiszteletből* fölkérnek a tanári karból valakit, ki ének-, zongora-, vagy hegedű-számot tölt ki, de sohasem a beszéd, vagy felolvasás számát. Nyomtatott meghívók nincsenek; minden nö-

vendék szóval hívja meg az ismerőseit. De ezt oly szigorúan veszik, hogy akinek nincs az intézetből jó ismerőse, aki meghívta volna, el nem menne a félvilágért sem. A publikum: az ifjúság és nagyon kevés szülő. A leányiskolák meghívják a fiúiskolákat s viszont. A «leány-konventti»-ben rendszerint több a szülő, mert hát a leányok mindenütt a világon édesebbek, bájosabbak. Műsor után tánc. A cigányzene erre ismeretlen, hanem a meghívottak felváltva zongoráznak egy-egy valcert, mazurkát, vagy polkát. Csak az táncol, aki tud, de nem nagyon sokan tudnak. Csak a legújabb időben szokás tánciskolába járni, azelőtt csak az táncolt, aki nagyon ügyes volt és egyik megtanult a másiktól. A táncnál sokkal többre becsülik a dallal egybekötött társasjátékot. Ezek valami naiv, bájos táncféle játékok, mit tanár, tanárnő, növendék, fiú, leány együtt lejt. El nem mulasztok egy alkalmat sem, hol ilyen konventtiben részt vehetek, pedig utána mindig nagyon elfog a szomorúság. Mert haza gondolok a mi leányainkra, kiknek háta mögött mindig ott a gardedame, bizonyságául annak, hogy nem tudnak a maguk lábán állni, s már eleve megengedve a gondolatot, hogy támasz nélkül helytelen módon viselnék magukat. És eszembe jutnak a fiúk, kik inkább hajlandók a kávéházba, kabarékba járni, hol feszteleneben érzik magukat. Pedig, hogy mit jelent és milyen mélyreható nevelői hatása van az ilyen feltétlen szabad érintkezésnek, azt most látom csak. Hogy többet ne mondjak, megteremti a talpig becsületességet.

A mulatság tíz, legfeljebb tizenegy óráig tart, akkor szétoszlik az egész társaság. Megy mindenki haza, a legtöbb gyerek (12—16—18 évesig) egyedül. De ezen meg nem ütődik senki, mitől féljen, hisz tíz órakor sincs sötétebb az utcán, mint délután három órakor.

Jyväsylä. *Pócsy Blanka.*

EGY KITÜNŐ NÉMET OLVASMÁNYRÓL.

A német irodalmat tanítókra nézve talán nem végzek fölösleges munkát, ha *J. H. Voss* «*Der siebzigste Geburtstag*»-jának nevelő értékéről néhány szóval megemlékezem. A IV. osztály tantervi anyaga csupa rövid költeményeket ír elénk, pedig hogy a felsőbb leányiskola V—IV. osztályára előírt német irodalmi olvasmányokhoz a talajt jobban előkészítsük, azt hiszem, szükséges lenne a IV. osztályban a rövidebb darabokon kívül egy-egy hosszabb lélegzetű verses mű olvastatása is. Erre a célra kiválóan alkalmasnak vélem a fentnevezett idillt, mely terjedelmével (bármely IV. osztály számára szerkesztett olvasókönyv közölhetné), formájával, egész jellegével előkészítője lehetne a később olvasandó «Hermann und Dorothea»-nak. De amiért főkép érdemesnek tartom e költeményt a felsőbb leányiskolákban való tárgyalásra, az nagy és könnyen kiaknázható nevelő értéke. A mai gyermek ideges, zaklatott légkörben él; ebben a költeményben nyugalmas, egyszerű, megelégedett életet lát maga előtt. Mivel a felsőbb leányiskolának egyik legszebb szociális feladata úgy nevelni a leányokat, hogy idővel családjuknak még szerényebb viszonyok közt is barátságos, kedélyes otthont tudjanak teremteni: azért gondolom, hogy ezt a költeményt is fel lehetne használni szívnemesítő és példaadó eszközül.

Az öreg Tamm házában minden a háziasszony lelkét tükrözteti, ki jóságával csábítóan kedves hangulatot tudott maga körül teremteni. Egyszerű, de kedélyes, meleg otthona van, ahol mindenkit és mindent: gyermeket (az ismeretlen menyet is),

barátot, cselédet, virágot, kutyát, tehenet egyaránt szeretnek, még a legyek iránt is kíméletesek; ahol ugyan nincsenek zajos mulatságok, nagy jövés-menés, de van kölcsönös megértés és az egész légkört betöltő szeretet: a nyugodt megelégedettség elengedhetetlen föltételei. Bár már hajlottkorú a ház asszonya, kedélye még mindig üde. Gyöngéd feleség, szerető anya, ki valósággal megfiatalodik örömében, hogy gyermekeit láthatja. Takarékos, gondos, fürge háziasszony, ki nemcsak parancsolni tud cselédeinek, hanem velök együtt dolgozik; s ebben a cseléd munkájának megbecsülését látja. Intézkedéseiben gyors, körültekintő, szeme, figyelme mindenütt ott van és nem «ideges», munkájával nem zaklatja környezetét. Mikor az ünnepi ozsonnára terít s észreveszi, hogy az öreg Tamm a kályha mögött elaludt a karosszékben, felakasztja az óra láncát, nehogy férje fölébredjen, s Marit is inti a konyhában, hogy a tűzrakással zajt ne csináljon. Monarchot, a hű kutyát is azért záratja a sütőházba, hogy ugatásával fel ne ijessze Tammot, majd ha a vendégek megérkeznek. Ő maga főzi az ünnepi kávét s aközben elküldi Thomsot, a hű szolgát pontyért, mert fiának és a vendég lelkésznek ez a legkedvesebb ételök. Mennyi figyelem minden szavában, minden mozdulatában! Kis dolgok ezek, de a maguk összeségükben mégis ezektől függ a családi élet hangulata.

Épen ilyen derék, jószívű ember a 70 éves Tamm is. Mindenki szereti őt, ki a falunak egy személyben tanítója, orgonistája és sekrestyése. Feleségének mindig hű támogatója és vigasztalója volt, a nehéz napokban is fel tudta vidítani egy-egy tréfával. Sokat nélkülöztek, hogy fiokat taníttathassák, de most élvezik a nyugalmas öregséget. Hogy megérték, hogy fiuk lelkész lett, meg is nősült, csak fokozódott Istenbe és a jóba vetett bizodalmuk. «Ha állhatatosan akarjuk a jót, bízva benne, az eredmény nem marad el. . . . Csak türelem; imádkozzál és bízzál! Minél nagyobb a veszély, annál közelebb a segítség. Minden kezdet nehéz. «De aki bátran megy előre, célhoz jut», szokta mondani Tamm feleségének, ha csüggedés szállta meg.

A cselédek sem csupán fizetett munkások e kedves körben.

Nekik is kijut a szeretet melegéből. Hozzátartoznak a családhoz. A gazda baját a maguk bajának, örömét a maguk örömének tekintik. S mindez csak viszonzás a jó bánásmódért, melyben a háziasszony őket részesíti. Közönyösség, lenézés akármilyen magas bér mellett is csak elkeseredést szül a cselédben gazdája ellen.

Nem érdemes-e az ilyen igazi benső családi életet kívánatossá tenni a mai leányok előtt, kik az élet egyszerű örömeit, sajnos, legtöbbnyire alig értik már. Pedig ennek a háznak a szelleme: a gyöngédség, figyelem, önfeláldozás a családtagok közt, a baráti érzés, a benső viszony gazda és cseléd közt, az egyszerűség, takarékosság és kedélyesség: ez az, ami a családi életet minden időkben és minden társadalmi osztályban igazán értékessé és nemessé teszi. A családi tűzhelynek ilyen melegsége erős támasztéka lehet a korunkban minden oldalról megfenyegetett családi életnek. Az ez iránt való érzéket nevelni nemcsak a családnak kötelessége, hanem az iskolának is, amennyiben a körülmények és eszközök megengedik. Ezért ismételten ajánlom e szép költemény olvastatását és tárgyalását a felsőbb leányiskola IV. osztályában.

Kolozsvár. *Péteri Lipótka.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Frauenbildung** 1910. évi utolsó négy számának főbb cikkeit áttekintve, azokban két nagy és modern pedagógiai probléma szolgálatát találjuk. Először is mindig olyan utakra törekszenek, melyek előmozdítják a szellemi működések egymásra vonatkozását. Másodszor keresnek olyan eljárási módokat, melyekkel alapos munkát, jól átértő, a részletekben is mélyen gondolkozó tanulást végezzenek a növendékek.

A *szeptemberi füzet* elején Gaudig dr. iskolatanácsos ír: *A mi ezidei szemináriumi utazásunk* címmel. Dolgozatában hangoztatja, hogy a jól szervezett utazásnak épúgy, mint az egész tanítási szellemnek nem szabad megfelejtkeznie arról, hogy a szeminárium szakiskola, mely közvetlenül egy meghatározott élethívatásra készít elő. Hangoztatja, hogy ennek a szakiskolának célja érdekében általában és elsősorban a szemlélőképesség élességét és erejét, a megkülönböztető érzéket, a könnyű és biztos térbeli tájékozódást kell kifejlesztenie; hogy időt kell adnia a képzeletnek, az utógondolásnak és az elmélkedő felfogásnak is; hogy hozzá kell szoktatnia egyrészt ahhoz, hogy a magábamerülés a zajosabb, zavaróbb körülmények között is beálljon, másrészt, hogy a lelkesülés nagy társaságban is tudjon csendesítő áhítatot élni. Hangoztatja, hogy a dialogikus és dialektikus gondolkozásmódot meg kell erősítenie; hogy rá kell vezetnie a változatos lelki életre, a sok benyomás befogadására, továbbá a látottak szépségének megérzésére és megértésére, az élményeknek helyes megrögzítésére, jó reprodukálására élőszóban, írásban, rajzban.

Gaudig dr. után *A polgári jog tanításának a módszere* következik Gnauck Kühne Erzsébettől. Ez a módszer mindenekelőtt életrevalóságra meg derék életre akar nevelni s érdeklődést óhajt ébreszteni. Erre jónak tartja az egyszerű alapfogalmak megadása után magának a polgári jognak a megérzékítő gyakorlását olyanformán, hogy választást, törvényhozói eljárást stb. rendeznek, a tanulók maguk között végrehajtanak stb.

Azután Oeltze-Lobenthal kapitány hosszasan fejtegeti és cáfolja *a leányoknak a fiúiskolában való tanulása* ellen küzdő argumentumokat. Dicséri ezekkel szemben azokat az északi német államokat, melyek az ilyen koedukációnak hívei és azt magyarázza, hogy ő ebben látja a nő és a férfi együttes közéleti munkájának a legszebb alapvetését.

Figyelemreméltó még, hogy hogyan vélekedik Matz dr. főtanitónő *a leányiskolai német olvasókönyvekről*. Megállapítja többek közt, hogy a nőnevelés későbbi fejlődése sok tévedést elkerülhetővé tett. Rosszalja a gyerekek számára írt könyvekben a mesterhez intézett bevezetést, de azután dicséri azokat az olvasmányokat, melyek bevezetnek a munka és a legkülönbözőbb tevékenységek birodalmába is; melyek nem titkolják itt el a nehézségeket sem, de felfedik a szépségeket is, sőt ez utóbbiakat igyekezzenek megérezhetőbbé, általánosabbá, fejlődésre képesebbé tenni.

Az *októberi füzet*ben *Schnell* foglalkozik egy figyelemreméltó német iskolatipussal, *a leányok számára szervezett «mittelschule»*-val. Elmondja erre vonatkozólag a hivatalos porosz rendelkezéseket, melyek a hasonló fiúiskolákkal kapcsolatban jelentek meg annak a rendtartásnak a korrigálására, mely már 38 éves volt. Ebben az iskolatipusban a tanítónők fiúkat is taníthatnak és a leányoknál minden fokon ők vannak többségben; az ilyen fiúiskolákban szükség esetén az eddiginél tágabb tere nyílik a koedukációnak, a leányiskolákban pedig olyan speciális tantervi intézkedések vannak, melyek a női házi foglalkozásokat, a női egyéniséget és a mindennapi gyakorlati életet nagyon tekintetbeveszik az intézet keretén belül is.

Wolter a felsőbb leányiskola első, vagyis legmagasabb osztályú *ethikai tanításáról* beszéli el, hogy eleinte milyen nehéznek tünt ez fel előtte a leányok fiatal kora, a női lélek mozgékony, az intelligenciát is károsan befolyásolható játszisága és a tárgy merevsége miatt s hogy mennyire megkönnyebbült, mióta rájött a helyes megoldásra, arra ugyanis, hogy itt is a keresztény szellemről, de a keresztény szellemnek az empirikus oldaláról van szó, meg hogy ebben a tárgykörben a tárgyalás ethikai problémáknak és jelenségeknek a megválogatásából áll. A megválasztást illetőleg, először a szokásos ethikai szavaknak és kifejezéseknek, azután az erkölcsi világnézetek egy-egy ismertebb főtipusát vázolta, majd rátért a keresztény világnézet jellemzésére, legfőkép a Tíz-parancsolat, az Új-Testamentum, a Hegyi Beszéd és a Római Levél alapján. Mindenütt szemmeltartotta a fejlődést, a modern eszméket és a mai életet is. Végül bemutatta a kereszténvi felebaráti szeretet gyakorlati példáit, ezek alapján rámutatott a nő fontos szerepére a kereszténvi szeretetmunkák-

ban és bemutatott néhány jótékony intézményt. Örömmel tapaszlalta az egész tanítás menetén az együttérzést, a részvétet, a legfőbb életnézetek kialakulásának a megerősödését.

Hees *a szemináristák gyakorlati kiképzése* tárgyában közöl pontos, jól kidolgozott rendszert. Különösen ügyel a folytatólagos tanításra egy szakban és a teljeskörű osztálytanításra. Nemcsak a negyedik év naponta egy órai, hanem a harmadik év heti két órai praktikumaira is nagy gondot fordít; felemlíti azokat a hátrányokat, melyek ezekből a gyakorlatokból a gyakorlóiskola tanítványaira hárulnak, azokat a gondoskodásokat, melyek ellensúlyozhatnak és ajánlja ezekre nézve a tandíjkedvezményt.

Az egész füzetet bezáró irodalmi áttekintésben nagyon érdekes az angol rész. *A Németországban rohamosan terjedő angol tanítás* olyan művelődési feladatokra is vállalkozik az olvasmányokkal, hogy például megismertesse Ruskint a saját műveiből összeválogatott eredeti szemelvényekben; hogy feltárja az angol gyarmati kereskedelmi életet és ennek szociális hatását angol nyelven; hogy angol nyelven beszéljen csillagászatról stb.

A *tizenegyedik szám*ban megtaláljuk *a felsőbb nőképzés ügyében alakult német egyesület szűkebb bizottságának a jelentését*. Ez a jelentés foglalja magában azt a nagyon előnyös egyezséget, melyet a lap kiadójával a jelentések közlésére nézve tettek. Ezenkívül sorra kerülnek itt a beolvadt régi egyesületi ágak beszámolói, kívánságai, indítványai; a porosz tartománygyűlés idevágó tárgyalásai; a porosz reform megvalósításának a mai állása; a 23,000 tagból álló általános, német tanítónőegyesület állásfoglalása és indítványa; az új szász törvény tartománygyűlési megvitatása és életbeléptetése s főleg előkészítő megbeszélése az egyesület jövő, 22. közgyűlésének, melyet Drezdában tartanak 1911 január havában. Kitűnik a jelentésből, hogy a központi vezetőség mennyire igyekszik fenntartani az egyesületben az összetartást a teljesen szabad véleménynyilvánítás mellett is, hogy milyen sok kívánság teljesüléséről számolhatnak be nagy örömmel; hogy milyen egyhangúan kívánják a szemináriumokban a fakultatív latin-tanítást, tehát a tudományos továbbképzés előfeltételét; hogy sok helyen még a körülmények nagy nyomása alatt is várnak a fiúiskolák koedukációjának a kérésével, mert félnek, hogy ennek a lehetőségnek a megadása késleltetné a magasabb leányiskoláknak nagyon óhajtott sűrűbb felállítását stb.

A 11. számot hozzáfüzi a *12. füzet*hez két olyan methodikai értekezés, mely mindkettőre kiterjed s melyek közül az egyik a szemináriumi lélektanról, a másik a felsőbb leányiskolák és az ezek fölé emelt továbbképző-intézetek egyháztörténelmi tanításáról elmélkedik.

A *szemináriumi lélektan*nak a célját, a segédeszközeit, a kutatási tárgyait és ezek nyomán az egész tanítási menetét végigkíséri Peper mélyenjáró és körültekintő megfontolásokkal.

Az *egyháztörténelmi tanítás*ról Conrad doktor ír. Végigkíséri az egész anyagot; keresi mindenütt azokat a módokat, melyekkel a vezető eszmék, a lélektani jelenségek, a küzdelmek, a mérkőzések kiemelhetők.

A német nőnevelés szempontjából érdekes a harmadik cikk tárgya, *az el nem ismert magán-leányiskolák* jövője. Tudniillik ezeket nem ismerik el felsőbb leányiskoláknak azért, mert nincs módjukban, hogy az új törvényeknek megfelelő felszerelések, magasabb képzettségű tanerőkkel és tudományos tantervvel rendelkezzenek. Hafa igazgató most inti a vezetőiket, hogy ne is törekedjenek mesterséges eszközökkel arra, hogy erejükön felül terjeszkedjenek; hogy ne csüggedjenek el népszerűségük jelenlegi csökkenésén; hogy semmiesetre se ígérjenek többet, mint amennyit adni tudnak, hanem fejlődjenek csak a könnyen megőrizhető jellegük határain belül és arra használjanak fel minden rendelkezésükre álló iskolai, egyesületi és társadalmi vívmányt, hogy ebben a keretben hasznosak és hézagpótlók legyenek. Kifejti, hogy hézagpótlók lehetnek gyengébb egészségű, kevésbbé ellenálló és egy-egy elvontabb tárgyban tehetségtelenebb leányok számára; hogy azok lehetnek olyan körökben, ahol különösen a női foglalkozásokra és a gyakorlati életre vetnek súlyt, vagy ahol felsőbb leányiskola a helyi viszonyok miatt nem állítható fel, továbbá, ahol kisebb közéleti pályákra óhajtanak képesítést szerezni és ahol csak némi késéssel, némi utólagos megerősödéssel óhajtanak belépni a felsőbb leányiskola magasabb osztályába. Fitschen *az állampolgári nevelés*ről ír, az állampolgári jóérzék fejlesztéséről, arról, melyben minden tantárgyat alkalmasnak bizonyít egy-egy tartós és felvilágosító, pártatlan impulzus megadására s melyben legfőbb eredménynek tartja a lényeg felismerését, az alapvető mozgató erők kikutatását, a jó szándékot és a jó szándék méltatását, az ujítással szemben tanusított türelmet és körültekintést s az együttérző embertársi megértést. Ennek érdekében sürgeti a munka-iskolákat, a közös iskolai munkát. Az irodalmi közlések a *művészettörténeti*, a polgárjogi, a nemzetgazdasági és szociális, s a pedagógiai könyvekről emlékeznek meg.

Végül említésreméltó *a porosz leányiskolai reform megvalósítására alakult központi bizottság* ülése. Ez egyrészt szoros kapcsolatot óhajt a tanítói és nem tanítói körök között, de másrészt óhajtja, hogy a különböző hozzászólásokból egységes vélemény alakuljon ki; hogy gondolni lehessen konkrét kérések feltevésére és teljesítésére.

Budapest. *S. M.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Herich Károlyné kitüntetése. A főváros szociális munkával foglalkozó intelligens közönsége és a felsegítettek, a munkához juttatottak és meggyógyítottak nagy tömege osztatlan örömmel üdvözölte a király Ő Felsége kegyes elhatározását, mellyel Herich Károlynénak a II. o, Erzsébet-rendet adományozta. Azt a szeretetreméltó egyéniséget, mely csodálatos erővel, fáradhatatlan buzgalommal és vigasztaló szeretettel szenteli egész életét a mások javára, mely semmiféle elismerést nem vár, nem keres, nem lehet ugyan soha még oly fényes kitüntetéssel sem megjutalmazni: mégis Herichné kitüntetése mindenkinek jól esett, mindenkinek örömet okozott. Úgy érezte mindenki, hogy az a tisztelet és szeretet, mely Herichné iránt oly sokak lelkében él, az összegeződött a királyi kitüntetésben, hogy még nagyobb fénybe vonja Herichné mindnyájunk előtt glóriás fejét, hogy tisztelettel hajoljon meg előtte az is, ki áldott munkásságát csak távolról szemlélheti, messziről csodálhatja. Az általános örvendezésből részt kért magának a M. D. E. is, melynek Herich Károlyné közel 25 éve ügyvivő-alelnöke. A február 25-én tartott igazgatósági ülésen lovag Falk Zsigmond üdvözölte az igazgatóság nevében az egyesület «jóltevő szellemét», ki bár szeretetét és jótékony munkásságát sokfelé sugározza, szerető gondosságával, elsősorban a M. D. E. fejlődését és fennmaradását biztosítja. Folyóiratunk is hálás szeretettel csatlakozik az üdvözlők sorába, aki a tanítónők ügyét oly lelkes szeretettel karolja fel, aki értök komoly munkával oly sokat fárad, a nőnevelés minden munkásának hálaját kiérdemelte. Áradjon e hálából áldás Herich Károlyné életére és nemes munkásságára.

*

Balogh Jenő a nővédelemről. Érdekes előadást tartott dr. Balogh Jenő, a közoktatásügyi államtitkár február 3-án gr. Károlyi Lászlóné szalonjában. A fényes palotában előkelő közönség hallgatta meg a tudós államtitkárt, ki a társadalmi bajok gyógyításával régóta nagy érdeklődéssel és meleg szívvel foglalkozik. Előadásában kiindult abból a görög regéből, mely szerint Athéne városa kénytelen volt évenként bizonyos számú fiatal leányt s ifjút áldozatul dobni Minotaurusznak, a szörnyetegnek. Sajnos, a nagyvárosok társadalma az ókori szörnyetegnél borzasztóbb módon pusztítja, sorvasztja ma is az ifjúságot, különösen az ifjú leányokat és mindenekfölött a vidékről a nagy vá-

rosok forgatagába került szegénysorsú cselédleányokat. Ezek pártfogás, tapasztalás és megfelelő erkölcsi tőke híjján mihamar a bűn, a betegség, a pusztulás fertőjébe jutnak. Méltó és nemes szociális feladat a jobb sorsra érdemes szerencsétleneket megmenteni. De kezünket ki kell eléjük nyujtani, mielőtt tönkrejutottak, segítenünk kell rajtuk, hogy züllésbe ne is jussanak. Ezért nem csupán a megtérítés, meggyógyítás és megmentés az okos nővédelem feladata, hanem a megóvás és a helyes úton való megtartás is; aminthogy nem teljesítené híven az az orvos a feladatát, aki csak a halálos betegek kínjait iparkodnék csillapítani, azok veszendő életét törekednék megmenteni és nem fáradoznék azon, hogy az egészségeseket óvja meg a betegségtől s a kicsiny veszedelmeket nem hárítaná el, melyek később a munkaerőt tönkreteszik s az életet veszélyeztetik. A városokba özönlő szegény leányok egyrésze, kiket rendesen rosszaknak tartanak, nem rosz, de beteg, s ezek vannak elsősorban kitéve a züllés veszedelmének. Az ilyen züllésnek indult teremtések számára a kórházakat tartja a legmegfelelőbb mentőhajléknak, ahol a további veszedelmektől távol, könnyebben megjavulhatnak, mint a fogházakban. Megemlékezett egy szegény cselédleányról, aki, miután szülei elhaltak, gyalog jött fel egy kis faluból Budapestre. A rendőrkapitánynak elmondotta, hogy éhségből földet evett az egész úton, mert sehol sem talált egy könyörületes embert, aki segített volna szánalmas helyzetén. Ezt a leányt is a kórházi gondoskodás adta vissza a társadalomnak, melynek idővel hasznos tagja lett. Ilyen elbánásban kéri részesíteni a többi, nyomorúságban tengődő cselédleányt is. Vigyázni kell azonban, hogy az ilyen teremtések lélekben is gyógyultan és régi, öröklött szokásaiktól megtisztultan hagyják el a kórházat, mert gyakran megtörtént, hogy a társadalom gondoskodása felszínes volt és a pártfogásba vett cselédleányok ahelyett, hogy megjavultak volna, még jobban elzüllöttek, amikor kikerültek a kórházból. Ezeknek védelmére a legalkalmasabbnak tartja a hatóságoktól kirendelt pártfogónők alkalmazását, amint ez Amerikában szokás. Ott ugyanis a bűnre hajló cseléd- és munkásleányokat a fogház helyett egy ilyen pártfogónő gondjaira bízzák, aki folyton mellette van és anyagi, erkölcsi segítségben részesíti. A tapasztalat bizonyítja, hogy az ilyen pártfogolt leányok a jó útra térnek és sohasem esnek vissza régi hibáikba. Az ilyen pártfogoltak szórakozásaira is vigyázni kell; a mozi, a színház és az irodalmi kinövésekről szólott elítélően, melyek módfelett megnehezítik a nővédelem munkáját. A pornográfia — mondotta — megmételyezi a kis lelki műveltséggel biró nőket. Örömmel látja, hogy a nővédelem terén nagy javulás tapasztalható és mindegyre kevesebb a nagyobb bűnesetek száma. S ez elsősorban a Patronázs-egyesületek érdeme, melyek teljes odaadással végzik nemes hivatásukat, hogy a gondjaikba vett szerencsétlen teremtéseket megtartsák és visszaadják a tisztes társadalomnak. A komoly és magas színvonalon álló szabadelőadást a jelenvoltak nagy érdeklődéssel hallgatták s lelkesen megéljenezték.

*

Háztartási és főzőiskola Nagyváradon. Botó Ferenc nagyváradi ügyvéd 1902. év november 3-ikán meghalt s végrendeletében

190,000 koronát hagyott jótékony, de egyszersmind kulturális célra. Örökösként a várost nevezte meg s akként rendelkezett, hogy a megnevezett összegből, a végrendeletben említett Kőrös-utcai házban főzőiskolát kell létesíteni. Intézkedését a következőkép indokolta meg: «Azért kívántam javaimból ily iskolát létesíteni, mivel ösmerve a mai haszontalan gazdasszonyokat, rég beláttam, hogy nagyon kevés nő az, aki a férjének nagyon sok pénzébe kerülő élethez valóból jó, ehető ételt tud készíteni. De ezenkívül a jó főzés tudománya a nőt magasra emeli s képessé teszi önálló busás keresetre is, melyből takarékosság mellett vagyont is szerezhet.» Végrendeletében megemlíti még, hogy a polgárleányokról kíván gondoskodni, mivel ezeknek nagyobb szükségük van ilyfajta kiképzésre, mint az úrileányoknak.

A városi hatóság f. év nyarán a Kőrös-utcai házat a kívánalmaknak megfelelően átalakíttatta és ott bennlakással kapcsolatos háztartási és főzőiskolát állított. Az iskolát f. évi október 1-én nyitották meg s ma már 20 növendéke van. Az örökhagyó óhajához híven csak Nagyvárad és biharmegyei illetőségű polgárcsaládok 14—15 éves leánygyermekei.

Aki az itteni viszonyokat ismeri, igazat ad néhai Botó Ferencnek, mert Nagyvárad a többi vidéki városoktól sokban különböző, gyorsan fejlett város, ahol nemcsak az úricsaládok, de a szegényebb polgárcsaládok leányai is pirulva tagadják, hogyha a háztartási dolgokról némi fogalmuk van. Ezen ferde felfogáson sokat fog segíteni a Botó-féle iskola, melynek szervezetét a legnagyobb gonddal állapítottuk meg. Törekvésünk odairányul, hogy növendékeink elsajátítsák mindazon hasznos tudnivalókat, mik őket arra képesítik, hogy úgy családjaik körében, mint a közéletben megállják helyüket.

Az iskola szervezetét a következőkben ismertetjük: Növendékeink ingyenesek, fizetésesek és bennlakók lehetnek. Ingyenes növendékek azok, akiket a felügyelő-választmány véleménye alapján a városi tanács az alapítvány értelmében az iskolában tandíjmentesen felvesz és ezek élvezik az iskola ebéd- és vacsorafőztjét. Ezeknek számát az alapítvány jövedelméhez képest a felügyelő-választmány állapítja meg. Fizetéses növendékek azok, kik havonkint 6 korona tandíjat és az ebédért 18 koronát fizetnek. A bentlakó növendékek az iskola helyiségében külön e célra berendezett helyiségekben laknak, az iskola főztjét élvezik és havonta 70 korona tanítás-, lakás- és élelmezésidíjat fizetnek. A tanítás két részre oszlik, ú. m. háztartásra és kézimunkára. Fősúlyt a főzésre fektetik, melyre a növendékek 10-es csoportokban gyakorlatilag taníttatnak és pedig oly módon, hogyha a szükség kívánja, tudásuk által önállóan is fenntarthassák magukat. A háztartás köréből tanulják a ruha mosását, vasalását, a helyes bevásárlást stb. A kézimunka tanításánál főcélunk, hogy az összes olcsó és mégis hasznos munkákat elsajátítsák, továbbá a fehérnemű-, felsőruha szabást-varrást. A Bató-féle iskolával tehát ismét szaporodott a háztartási iskolák száma, melynek hivatása az alsóbb néposztály leányainak az ismétlő-iskola befejezése után a helyes úton továbbvezetése. Az itt nevelt leányok tudásukat igyekeznek majd saját körükben terjeszteni, a közelükben élő tudatlanokat felvilágosítani és ezáltal úgy a maguk, mint embertársaik anyagi jólétét emelni. Ezen

hézagpótló iskola vezetését társnőm, özv. Christóné mellett nagy munkakedvvel fogadtam el, mert általa a jövőben sok jót remélek megvalósíthatni, melyről annak idején igaz örömmel számolok be a leánynevelés hű őrének, a «Nőnevelésnek». *Sulyok Juliska.*

*

Magyar kertésznő külföldön. Láng Ella, kitől folyóiratunk mai számában közlünk kertészeti tanfolyamok létesítését sürgető cikket, ki épen e cikkében utal arra, hogy külföldön a női kertészeket szívesen alkalmazzák női iskolák és szanatóriumok kertészetének vezetésére: azonnal a tanfolyam befejeztével alkalmazást nyert dr. Castner Elvira ajánlására Tannenfeldben, Thüringiában, közel Weimárhoz. Láng Ellát egy női idegbeteg szanatóriumban alkalmazták, hol a tulajdonképeni kerti és üvegházi munkán kívül feladata lesz az üdülő és könnyebb betegeket orvosi előírás szerint a kertben foglalkoztatni. Örömmel vesszük ez alkalmaztatás hírét nem csak azért, mert Láng Ella k. a. így hajlamainak és képzettségének teljesen megfelelő s anyagi tekintetben is igen előnyös álláshoz jutott, de azért is, mert ez a hírünk fényes cáfolat azokra a pesszimista megjegyzésekre, melyek Láng Ella előadásával kapcsolatosan a kertésznők alkalmazásának eshetőségeivel szemben elhangzottak Németországban, ahol tudják, hogy az intelligens kertész nagyobb fizetése busásan megtérül az értékesebb munkából, nem ritka az ilyen jó alkalmazás. Hogy csak egy-két példát említsünk, Meier Olga, a berlini Flóra-egyesület titkára, a berlini botanikus-kert herbariumának kezelője, egy másik fiatal leány a potsdami kir. kertészetben segédkertésznő stb. A marienfeldi kertészeti iskolának eddig kiképzett 532 tanítványa mind jól boldogul mestersége folytán, vagy mint önálló vállalkozó, vagy mint családi kertjének mívelője, vagy végre mint nagyobb kertészetek alkalmazottja. Nálunk mily sok, haszon nélkül «mívelgetett» területet tehetnének kincses bányává a kertészeti tanulmányokat végzett magyar asszonyok! Csak jót várhatunk tehát a nők számára létesített kertészeti tanintézetektől.

*

Egy magyar tanító leveléből. Lapunk kedves munkatársához, Lovassy Ferencnéhez intézett levélből közöljük — példaadás kedveért — a következő részletet: «Nagyságod ajándékát a négy kis leánynak átadtam s nagyságodnak az ő köszönő-levelükre írt levelét buzdításul az osztály előtt felolvastam. Nagyságod levelének hatását tanítványaimon örömmel tapasztaltam, mivel köztük jótékonycélra — egy ízben a József főherceg, egy ízben a trónörökösné védősége alatt álló szanatórium javára — igen-igen szép sikerrel gyűjtöttem. Minden dicsekvés nélkül állíthatom, hogy tanítói munkásságom egyedüli irányítója a frázisnélküli hazaszeretet és a józan vallásosság. Talán egy nap sem múlik el, hogyne buzdítanám tanítványaimat a magyar kereskedelmi és iparcikkek pártolására s e tekintetben olyan lelkiismeretes vagyok, hogy mindig külön megdicsérem azokat a gyermekeket, kik a magyar gyártmányú tanszereket használják. Az én iskolámban bécsi penna, irón, irka, tenta ismeretlenek. A ruházati cikkek

is mind-mind magyar gyártmányok, mivel mindig névszerint is megnevezem azt a kereskedőt, kinél magyar gyártmányt lehet kapni. Sajnos, hogy a magyar nemzeti viselet terjesztésének a napról-napra változó divat szeszélyei szinte elháríthatatlan akadályai. Falun talán lehetne még buzdítással valamit elérni, de az ilyen kisvárosban, mint a miénk, csak abban az esetben, ha az előkelő nők tennék meg azt, hogy példaadás kedveért nemzeti viseletbe öltözzenek. Erre, sajnos, nem lehet számítani. A kézimunkát a feleségem tanítja több mint 10 éve. Bizony nagyon szeretném, ha a nemzeti jelleg itt is érvényesülhetne. De honnan vegyek magyar rajz- vagy mintagyüjteményt — természetesen ingyen — ezt bizony nem tudom. Nagyságod ha lenne kegyes útbaigazítani, hálás köszönettel venném. (Ezt a kérést a Vízcsepp Társasághoz továbbítjuk. Szerk.) Nagyságod újabb kedves ajándékát, az 50 drb Gyermek-naptárt kiosztottam az arra érdemes gyermekek között s mondhatom, nagy örömet szerzett vele nekik Nagyságos Asszonyom. Fogadja érte szívesen úgy az én, mint növendékeim köszönetét. Hódoló tisztelettel stb. Szabó Lajos.»

*

A M. D. E. választmányi ülése gr. Csáky Albinné elnöklésével február 19-én ment végbe. A gyűlés célja elsősorban a közgyűlés előkészítése volt. Örömmel és köszönettel vették tudomásul a kedvező évi- és pénztári jelentést, melyet *Radnay Jenőné, Lázárné Kasztner Janka* és *Bock Ida* terjesztettek elő, javasolni fogják a közgyűlésnek a pénztári felmentvény megadását és a teljesen reális költségvetés elfogadását. Az Otthon épületét *Barna Ferencné* részére és költségére épített lakással kibővítik s az építést legközelebb már meg is kezdik. Az Otthon további kibővítésének kérdésével sürgősen foglalkozni kell, mert vidéki tagok és átutazók részére nem tudnak elegendő szobát fenntartani s a fizetésért jelentkezőket sem tudják az Otthonba befogadni. Ezért magáévá tette a választmány *Thoma Teréz* és *Sebestyénné Stettina Ilona* indítványát s elhatározta, hogy *új Otthon* létesítésére mozgalmat, illetve gyűjtést indít meg, e célra bizottság alakítását javasolja a közgyűlésnek. Az előkészítő munkálatokra a választmány *Thoma Terézt* kérte fel. A választmány felkérésére *Berta Ilona* március 30-án felolvasó-estét rendez az egyesület javára és a Zirzen Janka síremlékének fenntartási-alapjára. A felolvasó-estét ének- és zeneszámok vezetik és fejezik be; a felolvasás tárgya irodalmi tanulmány lesz a Bánk-bán tragédia igazságszolgáltatásáról s a zeneszámok is ehhez simulnak a Bánk-bán opera-ából vett részletekkel. Az estélyt a Zeneakadémia kistermében fogják tartani. A jegyek ára 5, 4, 3, 2 és 1 korona lesz és előjegyzéseket már most lehet tenni *Héder Sándorné* rendezőbizottsági elnöknél. Lakos Károlyné indítványára folyamodni fognak a Kasselik-hagyatékban leendő részesedésért, mert az egyesület ápoltjai valóban «jobb napokat látott, művelt és saját hibájukon kívül elszegényedett úrinők». Örömmel vette végül tudomásul Zsigmondy Jenő ügyész jelentéséből a választmány, hogy Gelléri Szabó János hagyatékából 10,000 koronát fog kapni az egyesület. A Mária Dorothea-Egyesület igazgatósága is tartott ülést febr. 24-én, amikor Herich Károlyné ünneplése volt az ülés első tárgya, majd a folyó-

ügyeket, főképen az évi és rendkívüli segélyek kiosztását intézték el. Tudomásul vették, hogy Bányay K. 100 koronával alapító-tag lett és hogy Zöld Mária hagyatékából 100 koronát kapott az egyesület.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában február 1-én Sebestyénné Stettina Ilona elnöklete alatt az «Északi tanügyi kongresszusról» tartott érdekes előadást Danielné Lamács Luiza, a német bonnképző tanfolyamokról pedig Ralkovic Mita értekezett. Ez utóbbi előadáshoz beható vita fejlődött, miközben Rosenberg Auguszta nem német, de *magyar* bonnok képzését sürgette. A szakosztály az egyesületet fogja felkérni, hogy bonnképző tanfolyamok létesítésére a kezdeményező lépést a fővárosnál tegye meg. Az ülésen üdvözölték a távollevő Révy Ferencet főigazgatóvá történt előléptetése alkalmából.

*

Szünidei tanítónői és óvónői tanfolyamok. A vall. és közoktatási miniszter 1911. évi 15,510 számú rendeletével pályázatot hirdet a tanítói és tanítónői, 6361. számú rendeletével pedig az óvónőképző-tanfolyamokra. A tanítónői tanfolyamokat a sepsiszentgyörgyi és a pozsonyi tanítónőképzőben, az óvónőit pedig a hódmezővásárhelyi óvónőképző-intézetben fogják megtartani. Mindenik tanfolyamra 60—60 tanítónőt, illetve óvónőt vesznek fel, 30—30 ingyenes ellátást és 20 korona útiköltséget nyer. A felvételért szóló bélyegtelen folyamodványokat azon tanfelügyelőségnél kell benyújtani, amelynek területén a folyamodó működik. A folyamodás határideje márc. 6. (a pályázat márc. 1-én jelent meg a H. K.-ben) eltelik, mire soraink napvilágot látnak, csakis történeti érdekből közöljük e jelentést.

*

A marburgi idegen nyelvi szünidei kurzus vezetősége az idén is, mint rendesen a német, francia, angol és olasz nyelv gyakorlását, behatóbb tanulmányozását vette fel programmjába. A tanfolyam két, háromhetes részből áll; az első jul. 2-ikától, jul. 23-ikáig, — a másik aug. 2-ikától aug 23-ikáig tart, s a részvételi díj az egyik háromhetes kurzusra 40 korona; a kettősre 60 korona. A tanfolyam befejeztével a hallgatók vizsgát tehetnek. Szerdán és vasárnap a szép vidéken tanulságos és érdekes kisebb kirándulásokat tesznek. — Minden, a tanfolyamra vonatkozó felvilágosítással szivesen szolgál a tanfolyam vezetősége: Marburger Ferienkurse, Schwanallee 48, Marburg. a. d. Lahn.

*

A Vasárnapi Ujság 7-ik számában, mely Rafael freskói közül az Atheni iskolát és a Parnasszust mutatja be szép reprodukciókban abból az alkalomból, hogy nemrég e freskók 400 éves jubileumát ülték meg, érdekes cikket közöl *Gineverné Győry Ilona* tollából. «Londoni levél» címen a divat kérdései mellett Anglia vendégszeretetét tárgyalja Győry Ilona s ezzel fejezi be szellemes csevegését: «Nagylelkű házigazdája Anglia az idegennek oly értelemben is, hogy

everyone may have his save«, vagyis, hadd mondja el a maga országáról-nemzetéről mindenki, amit jónak lát. Az erreváló intézmények közül kiválik az *Ethological Societi*, mely a nemzetek jellemének rendszeres tanulmányozására alakult. Japáni államférfi, írországi politikai vezér, francia kabinet-tag, olasz iró stb. beszéltek ott már a maguk nemzeti jelleméről úgy, ahogy azt szívük szerint igaznak tartották; minap pedig nekem jutott a szerencse, hogy a magyar nemzeti jellemről beszéljek. (Ezt mult füzetünkben már említettük. Szerk.) Az ilyen sohasem könnyű feladat, mert a saját nemzetünket hibáztatni, róla keményen itélni olyan dolog volna, amelyről sohasem tudnám eldönteni, hogy a gyávaság, a roszakarat, vagy az esztelenség nagyobb-e benne; de viszont ma, az érett, szabad kritika korában, csupán csak felmagasztalni önmagunkat mindenben, annyi volna, mint hitelét venni még annak is, ami igazán jó nálunk. Mert hisz örök igazság van abban a mesében, hogy attól a madártól, aki pávatollakkal diszítette magát, utóbb még a saját fényes tollait is el akarták venni.

Van azonban az angol közönségben valami, amely megkönnyíti azt is, hogy magunkról az érdemet, de azt is, hogy a hibát elmondjuk. Ez a valami pedig az ő igazi, tisztán emberi jóindulatuk, meg az az erős nemzeti érzék a *fair play*, az igazságos eljárás iránt.

S volt még egy vonás, mely ezt az estét olyan széppé tette. Amint az emelvényről hallgatóságomon végignéztem, az angol közönség tarkítva volt kemény, becsületes skót arcokkal, írek sötét, déli tipusú fejével, távolabb két japáni hallgató borostyánkőszínű arca; a hosszú fátyolba és rózsaszín selyembe burkolózott bronzarcú hölgy hindú; az egyik alelnök társaságából egy spanyolt és egy svájcit már előadás előtt mutattak be. A franciák, németek, belgák már fel sem tünnek, hogy ott vannak köztünk.

Lehetetlen, hogy eszébe ne jusson az embernek, hogy még az ilyen est is, ahol azért gyűlünk össze havonként, hogy egymás nemzetét jobban megismerjük, lehetetlen, hogy ne annak a jele legyen: bármily hosszú, bármily tekervényes is az út, bármily sokszor el-elvéti is a célt majd az egyik, majd a másik nemzet, azért mégis halad az emberiség. Halad, ha néha vésszel telt erdőn, sivatagon keresztül is a végcél felé, ahol a világbéke ezüst olajfája integet.» Itt említjük meg, hogy a «Vasárnapi Ujság» február 26-iki száma pompás képek egész sorával ismerteti gróf Andrássy Gyula nagyszerű gyűjteményének műkincseit, amelyekről hallott már úgyszólván mindenki, de csak nagyon kevesen ismerik, nyilvánosan ismertetve pedig még nem voltak. A többi képek közt vannak: Lengyel Menyhért új darabjának, «A prófétá»-nak egyes érdekes jelenetei, a Sárosfürdő új épületének terve, a szolnoki Tisza-híd építése, képek a franciaországi repülőversenyekről, a szerb király római útjáról, a galiciai zsidók bécsi körmenetéről stb. Szépirodalmi olvasmányok: Rákosi Viktor regénye, H. Szederkényi Anna novellája, Gró István és Elek Alfréd versei, Marcelle Tinayre franciából fordított regénye. Egyéb közlemények: Sárkány Sámuel püspök arcképe és nekrologja, az elhunyt Tóth Ernő és Szontagh Pál arcképe, Rothschild báró arcképe és kép temetéséről, Junius cikke a pestisről, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték stb. — A «Vasárnapi Ujság»

előfizetési ára negyedévre öt korona, a «Világkrónika»-val együtt hat korona. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV. ker., Egyetem-utca 4. szám) Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap», a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.

*

A «**Die Friedenswarte**» 2. száma a következő tartalommal jelent meg: 1. A. H. F. Lejtőn; 2. Az amerikai fegyverkezés és Európa; 3. Von R. Moc (Kristiania): Célszerü béke-politika; 4. Szemelvény E. Buston: (Ohio állam szenátora) beszédeiből: Hadi felszerelések. 5. Kanada és az Egyesült Államok. 6. Kivonat Jean Jaurés beszédéből: Új rend létesítése. 7. Suttner Berta bárónő: Széljegyzetek a napi eseményekhez. 8. A jelenből cím alatt apróbb általános érdekű békeügyekről beszél a szerkesztő: A nemzetközi hágai népjogi főiskola; A fehértenger halászati kérdése; Jellinek György. 9. Fegyverkezési probléma; 10. Vegyes: A Vatikán és a legközelebbi interparlamentáris konferencia; Vléssingen és Panama. Charles Dilke; Az angol posta miniszter békebeszéde; Iskolai lövőgyakorlatok. A kulturális feladatok nem szenvednek-e? 11. A béke-mozgalom. 12. Irodalom és a sajtó.

[A «Die Friedenswarte» minden hónap közepén jelenik meg, és Magyarországra az előfizetési díj 6 márka. Megrendelhető: Pass & Garleb S. m. b. H. Berlin W. 57. Bülowstrasse 66.]

*

† **Hoffmann Amália** halála. A szabadkai állami tanítónőképző-intézet február 20-án kiadott gyászlapján mély megilletődéssel jelenti, hogy sok éven át volt igazgatója, Hoffmann Amália nyugalmazott tanítónőképző-intézeti igazgató febr. hó 18-án, élte 67-ik évében, rövid szenvedés után Budapesten elhunyt. Élte legjavát, nemes szíve melegét ifjú lelkek nemesítésének, hazafias tanítónők nevelésének szentelte. Volt munkatársai kegyelettel őrzik finom egyéniségének emlékét.

IRODALOM.

Sajó Sándor: GORDONKA. ÚJABB KÖLTEMÉNYEK. Singer és Wolfner bizománya. Ára 3 korona. Megrendelhető a szerzőnél (Budapest, III., Lajos-utca 68. sz.).

Sajó Sándor most harmadik verskötetével lépett a közönség elé. Az elsőnek «Fiatal szívvel», a másodiknak «Útközben», a harmadiknak a most megjelentnek «Gordonka» a címe. E címek akaratlanúl elárulják a költő mukálkodásának három egymástól elütő korát. Az elsőt ifjú korában írta, a másodikat, amikor már útban volt a nemcsak érző, hanem gondolkodó férfikor felé, a harmadikat most, férfi kora delén, amikor a szenvedélyek lecsitultak, amidőn — mint ő maga mondja:

Utamon még vígan ballagok,
Szívemben még nyár van, nap ragyog,
Hivogat még ábránd, szerelem,
De a hó már itt ül fejemen.

Már réges-rég nem találtam címet, amely a tartalmat annyira fedezte volna, mint ennél a költeménykötetnél. Nem az ide-oda csapongó lázas és lázongó érzések, nem a felületes benyomások, nem az életnek könnyű és könnyelmű felfogása és ebből a felfogásból fakadó duhajkodások, nem a bosszantóan mesterkélt, szíveket összezúzni akaró siránkozások szólalnak meg lantján, hanem mélyen átérzett igaz érzések, melyek csengő-bongó rímeik zenéjével úgy hatnak, mint egy lágyan szóló mesteri kézzel kezelt gordonka.

Dalt hallok, melynek felsíró zenéje
Az én szívemnek bújából fakad . . .

Dal csendül, melynek bűvös, tiszta árja
Szelíden, lágyan hullámzik felém . . .

Így ír ő maga költészetéről. Ehhez mi csak annyit tehetünk hozzá, hogy az általa meghallott dalnak versekben visszaadott bűvös, tiszta dallama megfogta szívünket, fogva tartja lelkünket és a meghatottság el nem titkolható meleg érzésével olvassuk minden egyes költeményének mindenik sorát.

Sajó Sándor nem tartozik az ú. n. modernek közé! Verseit nem a feltünési viszketegségben szenvedő excentricitások, különlegességek jellemzik. Ezért nem is beszél érthetetlen nyelven. Nem neveti és nem gúnyolja ki a szent és nemes érzéseket, s nem dicsőíti az aljasságokat. Ő azon az úton halad, melyet jó szélesre kitapostak elődei, akik a jót és nemeset szép formában törekedtek előadni.

S az éppen egyik legfőbb erőssége Sajónak, hogy a jót és nemeset szép formában gyönyörű nyelvvel tudja elénk tárni. Ez tünik elő, mint kagylóból a gyöngy, az összes hatvannégy költeményéből, melyeket e kötetben nyujt.

E hatvannégy költemény legnagyobb része lirai termék. Lirája egy forrásból táplálkozik: a szeretet legnemesebb forrásából. Szereti a természetet (A Badacsonyon, a fonyódi várhegyen, Balaton stb.), szereti a családi kör édes melegét, melyek minden földi hiúságnál többre becsül:

Valami szidja: kicsiny otthonod
Hidd, többet ér, mint bármilyen dicsőség.

Mondja ő maga «André» című költeményében. Szereti feleségét, gyermekeit, általában a gyermekeket (Karácsony előtt, őszi eső, szeresd, ne bántsd a gyermeket . . . Gyere ülj mellém . . . Bözsike nem eszik stb.) és végül szereti hazáját (Bocskai éneke, Magyar lélek, Csillagos nagy éjszakáknn, A jajgatók hazája stb.)

Igaz, mély érzésükkel meghatnak bennünket családi és egyéb költeményei, de Sajó Sándort igaz mivoltában hazafias költeményei mutatják be. Ereje itt bontakozik ki legerősebben. Nyelve itt pompázik legszebben. Lelkesedése itt ég legnagyobb lánggal. Fájdalma itt a legszentebb. Mert a fájdalom sir ezekben a költeményekben. Az-é a fájdalom-é, amely minden igaz magyar lélekben ott sir, mert zokogás nélkül nem tudja nézni, hogy a császári akarattal szemben a magyar ingó nádszál, hogy:

A mi sorsunk pisla mécses,
Se nem tiszta, se nem fényes,
Olajért, a hitvány mécsbe,
Kunyorálni járunk Bécsbe. *(Szomorú ének.)*

Lelkét az a félelem rágja, emészti, marcangolja, hogy a magyar nemzet sírja felé közeledik, hogy a magyarság utolsóját járja *(Utolsó magyar.)* Ezért esd az Istenhez:

Óh hitet, hitet, hitet adj, Uram,
Hogy bízni tudjak mimagunkba' s benned.

Mert a bizalom a nemzet életképességében megingott benne, hisz:

Én népem! multba vagy jövőbe nézz!
Magyarnak lenni oly bús, oly nehéz!...
(Magyarnak lenni.)

De azért:

Magyarnak lenni: büszke gyönyörűség!
Magyarnak lenni: nagy és szent akarat,
Mely itt reszket a Kárpátok alatt;
Ha küzködőn, ha szenvedőn, ha sírva:
Viselni tartunk, ahogy meg van írva;
Lelkünkbe szíva magyar földünk lelkét,
Vérünkbe oltva ősök honszerelmét,
Féltőn borúlni minden magyar rögre,
S hozzátapadni örökkön-örökre!...

Kétségbeesése nem lehet azonban soha olyan nagy, hogy félőn ott ne remegjen minden költeményében a jobb sorsnak sejtése, az eljövendő szebb időknek reménye.

Mikor majd földi isteneknek
Halálát zengik zúgó harsonák,
S ropogva törnek száz darabra
Mihaszna trónok, cifra koronák! . . .

(Rosszkor születtem.)

Ez a pár sor szinte úgy hangzik, mintha ő forradalmár lenne. Nem! ő csak új időket, szebb időket vár, amikor

Jönni fognak ifjú hősök,
Nagyálmodók, nagyerősök:
Szent láncukból tör majd égre
Uj eszméknek
Bálványdöntő szűz fensége!

(Nem vagyok én . . .)

Hogy hazafias költeményei mennyire kimagaslók, mennyire kiválóak, mi sem igazolja jobban, mint az a körülmény, hogy három hazafias költeménye nyert jutalmat. Kettőt «Az utolsó magyar» és «Magyarnak lenni» című eket a Magyar Tudományos Akadémia Farkas-Raskó jutalommal tüntette ki, a «Rákóczi» című pedig a nyiregyházi Bessenyei-kör pályázatára kapott jutalmat.

A mostani költeménykötetében van még egy jutalmazott mű: az «André», amellyel a Petőfi-Társaság Vigyázó-díját nyerte el. Ez már nem hazafias költemény, hanem elbeszélő. André viszontagságait, szenvedéseit és szomorú elpusztulását, mondja el. De Sajó lírai természete át meg áttör az elbeszélésen, elmélkedésre kényszeríti és mint aranyszálak beleszövi: a női szeretetnek magasztalását.

A hitvesi hűséget dicsőíti egy másik epikus költeményében «A selmeci bíró»-ban is, amelyben azt mondja el, miként állt ellen a selmeci bíró Roesel Borbála leányboszorkány csábításának.

Szóval az epikus költő nem tud másért lelkesedni, csak azért, ami őt lírai költemények megírására serkenti t. i. a család- és hazaszeretetért (Bezerédiné). Még a humoros költeményeiben, mint a «Jusszuf»-ban is a magyar bor, a gyöngyöző gyöngyösi bor nagyszerűsége felett való büszkesége csillámlik ki, még ha az idegen «Togo»-t magasztalja is, nem lát benne mást, csak a szabadsághőst, aki a büszke zsarnokot legyőzte.

Értékes könyvet kaptunk tehát Sajó legújabb költeménykötetében, s csak örülünk annak, hogy bár ezen könyve végére pontot tett, máris új daloknak rabja lett, mert hogy

Sok ríme van még,
Sok fájdalom:
Hangjuktól ujra
Nincs nyugalma.

Ne is legyen nyugalma! Csak daloljon! Sokszor és sokszor! Vagyunk egynéhányan, vagyunk igen sokan, akik szivesen olvassuk,

akiknek lelkében épen oly lánggal ég a haza imádása, ép úgy szeretjük a gyerekeket, ép úgy vágyódunk a családi örömök után, mint ő, azért megértjük őt és vele érezünk. *Keller Imre.*

*

ANGOLOK A DÉLI SARKVIDÉKEN. SCOTT KAPITÁNY UTAZÁSA. Fordította *Halász Gyula.* Kiadja Lampel R. (Wodianer F. és fiai) könyvkereskedése. Ára 10 korona.

Az egyetlen magyar vállalat, mely korunk legnevezetesebb utazásait, földrajzi fölfedezéseit jó magyar feldolgozásban közli, a «Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára.» Ebben a kitünő vállalatban egész serege jelent már meg a leghíresebb utazók műveinek, a kik között csak Lóczy Lajos, Hedin Sven, Stein Aurél stb. neveit kell említeni, hogy az egyes kötetek érdekességéről fogalmat adjunk. Most jelent meg a vállalat legújabb kötete, amely Angolok a déli sarkvidéken címmel Scott kapitány délsarki utazását adja. Ez az expedició a legjelentékenyebb déli sarki utazások egyike volt. Scott kapitány töretlen úton hatolt be 1902-ben a South Victoria-föld belsejébe, ahol olyan szélességig jutott, mint előtte senki. Különös érdekességet ad utazásának az, hogy Scott kapitány ép most indul újabb déli sarki útjára, hogy az e könyvében leírtnak eredményét tetézze. E könyvében több érdekességet talál az olvasó, mint bármely más sarkvidéki munkában. Minden lapja csupa esemény, érdekfeszítő, izgalmas események izgató története. A déli tengerek kegyetlen viharai, a zajló j g ezernyi fenyegető veszedelme, a magas hegységek és a szárazföldekről lenyúló óriási jégárok stb. vonulnak el előttünk festői leírásban egy szenzációs regény érdekességével. Hetvenöt kép, közte 47 műmelléklet és hat eredeti fölvételek után készült térkép élénkíti Scott kapitány élvezetes előadását, mely a kitünő fordításban teljesen érvényesül.

*

ELEMI PSZICHOLÓGIAI KISÉRLETEK. Irta *Kornis Gyula.* Kiadja a Franklin-Társulat, 1911 Ára 1 kor. 20 fillér.

A tanítójelöltek és a középiskolai tanulók lélektani oktatásának jelentős szolgálatot fog tenni az «Elemi pszichológiai kisérletek.» A pszichológia mai állása s tanitásának sz kségletei mindinkább megkövetelik, hogy a tanár ne csak elméletileg magyarázza a lelki jelenségeket, hanem a rájuk vonatkozó kisérleteket is bemutassa tanítványainak. Erre nézve ad kitünő útmutatást dr. Kornis Gyula kis könyve, mely alatt összegyűjti azokat a kisérleteket, melyek nem kívánnak bonyolult készülékeket, hanem a hozzájuk való eszközök úgyis megvannak minden középiskolai fizikai szertárában vagy házilag is megszerkeszthetők. Különösebb technikai gyakorlottságot se kivánnak meg, úgy hogy bármely tanár könnyűszerrel bemutathatja őket tanítványainak.

*

Tanítók Útmutatója. A népiskola és óvoda irodai ügykezelésében, nemkülönben a tanítónak hivatalos kötelességével és társadalmi

működésével járó teendői helyes és hiánytalan, pontos elvégzésében, az érvényben levő népoktatásügyi törvények, a legújabb utasítások és rendeletek alapján a legteljesebb útmutatást nyújtja a Bene Lajos kir. tanf. tollnok és Gyerkes Mihály ig.-tanító által szerkesztett «Tanítók Útmutatója.» Nem a törvények és rendeleteknek magyarázatokkal ellátott szövegével, de az ezek alapján teendő intézkedések, jelentések, előterjesztések, kérések, kimutatások stb. megszövegezett mintáival vezeti a tanítót az ügykezelés minden ágának intézésében épen úgy, mint más nemű teendőknek elvégzésében. Ezen sajtó alatt levő Útmutató minden tanító és iskolaszéknek kezében nélkülözhetetlen segédeszköz lesz, épen azért azt az érdekeltek figyelmébe ajánljuk. Előfizetési ára 3 K, kötve 3·50, a bolti ára magasabb lesz. Megrendelhető: Gyerkes Mihály ig.-tanítónál, Székelyudvarhely.

MARX és MÉREI tudományos műszerek gyára Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak **saját gyártelepükön** mindennemü

fizikai, kémiai és laboratoriumi tanszereket.

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállításon *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállításon *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva

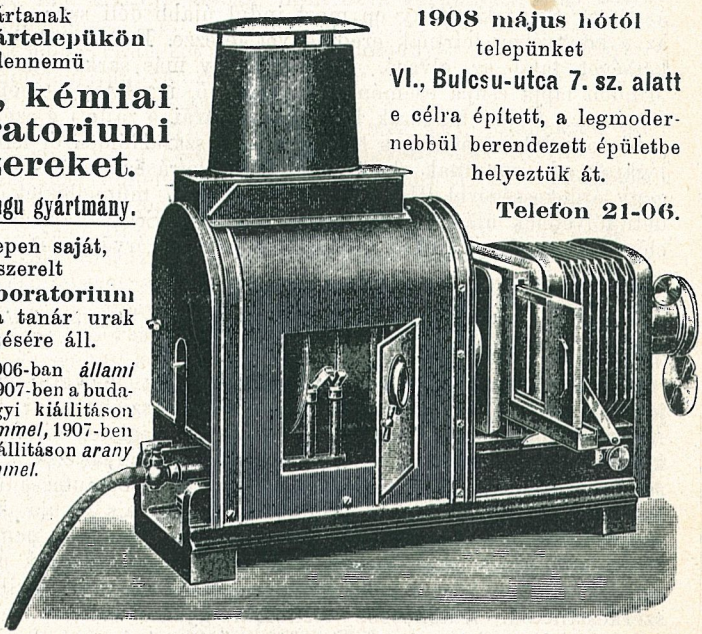

1908 május hótól telepünket **VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt** e célra épített, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06.